

Edgars Katajs

**Japāna:
vakar un šodien**

**Latvijas Ārpolitikas institūts
Rīga
1994**

ISBN 9984-9000-3

©Latvian Institute of International Affairs

Japāna: vakar un šodien.
Edgars Katajs

Japan: Past and Present

Typeset on a Macintosh LC II
Printed in Latvia

SATURS

Dažas ziņas par Japānas zemi un dabu	4
Iedzīvotāji	6
Īsziņas par Japānas vēsturi	8
Valsts iekārta	13
Ārpolitika	20
Nacionālā drošība	22
Trisstūris: Japāna-Krievija-Ķīna	25
Ziemeļu teritoriju problēma un Latvijas varbūtējā nostāja tajā	31
Japānas saimniecība	34
Smagā rūpniecība	34
Ārēja tirdzniecība	42
Darbs un nodarbinātība	45
Izglītība un zinātne	45
Informācijas līdzekļi	48
Japāņu dzīvesveids	49
Japānas valsts svētki	56
Latvijas sakari ar Japānu	57

Dažas ziņas par Japānas zemi un dabu

Šīs zemes oficiālais nosaukums ir Nippon (retāk - Nihon), bet Rietumu pasaulē pieņemtais apzīmējums "Japan" un to varianti radušies pēc italiešu ceļotāja Marko Polo atgriešanās no Ķīnas (1295.), kur viņš uzzināja, ka tālāk uz austrumiem atrodas salu valsts, ko ķīnieši sauca par "Dzipan", vai dienvidu dialektā "Jatpun". Japānas karogs - sarkans aplis balta fona centrā - ir zināms kopš 13. gadsimta. No 1860. gada tas izmantots par pazīšanas zīmi uz tirdzniecības kuģiem, bet 1870. gadā apstiprināts par valsts simbolu. Japānai nav oficiāla ģerboņa, taču vajadzības gadījumā to aizvieto ar Japānas imperatoru galma zīmi, t.i., sešpadsmit lapiņu krizantēmas ziedu. Uzskats, ka Japānas ģerbonis ir sakuras (ķiršu) zieds, nav pareizs. Japānas nacionālās himnas "Kimigajo" ("Tavs imperatora mūžs") autors nav zināms. Tās teksts ņemts no seno laiku poēmu antoloģijas, kas sastādīta vairāk nekā pirms tūkstoš gadiem, bet melodiju komponējis Hiromori Hajasi. Tā tiek atskanota svinīgos gadījumos jau kopš 1893. g., bet vēl joprojām nav oficiāli apstiprināta par valsts himnu. Japānas galvaspilsēta no 1867. g. ir Tokija; tā tulkojumā nozīmē "Austrumu galvaspilsēta".

Japānas teritorija, kurā ietilpst 6852 salas, kas stiepjas vairāk par 3000 km garā, šaurā lokā gar Āzijas kontinenta austrumu krastu, ir 377.737 km². Tas ir neclaudz vairāk nekā Anglija, viena devītā daļa no Indijas, viena divdesmit piektā daļa no ASV teritorijas un tikai 0,3% no visas pasaules sauszemes.

Japānas arhipelāga ievērojamākās salas (no lielākās uz mazāko) ir Honsju, Hokaido, Kjusju un Sikoku. (No kopplatības atbilstībā apmēram 61%, 22%, 12% un 5%). Kalnainie apvidi aizņem gandrīz 67% teritorijas; turklāt tie gandrīz visi noklāti ar mežiem. Maldīgs ir ārzemēs iesakņojies uzskats, it kā Japānā neesot mežu. Lauksaimniecībai derīgā platība ir apmēram 14% (no tiem gandrīz 56% - risu lauki), rūpniecības zonas kopumā veido ne vairāk par 1%, dzīvojamās ēkas Japānā aizņem ap 4% teritorijas. Pārējais - upes, ezeri, purvi utt. Vairāk nekā 532 kalni pārsniedz 2000 metru augstumu. Augstākais ir Fudzi kalns - 3776 m. Tas ir viens no japāņu tautas lepnumiem, taču svešzemnieku apgalvojumi, ka šī augstiene pieskaitāma pie Japānas svētnīcām, ir pārspīlēti. Lai gan Fudzi kalnā izvirzumu nav bijis kopš 1707. gada, tas tomēr ir ietverts 77 aktīvo vulkānu sarakstā. Japānas upes nav lielas, un pat visgarākā no tām - Sinano (367 km) praktiski nav kuģojama. Gandrīz visi ezeri atrodas kalnos. Lielākā - Biva platība ir 674 km², bet dziļākais ir Tadzava (423 metri).

Tā kā Japānas teritorija stiepjas vairāk nekā 3000 kilometru garumā no 20°25' līdz 45°33' ziemeļu platumā, tās klimatiskie apstākļi var būt diezgan atšķirīgi vienā un tai pašā laika posmā. Ir vērojama izteikta četru gadalaiku secība. Silta, mitra vasara iestājas jūlija vidū. Pirms tās - lietus sezona, kas ilgst apmēram mēnesi (atskaitot Hokaido un citas ziemeļu salas, kur lietus sezonas vispār nav). Ziemas ir maigas un saulainas Kūsū okeāna piekrastē, bet Japānas jūras pusē bieži - apmākušās. Kalnainie apvidi sniegaini,

Hokaido salai raksturīgas bargas ziemas. Skaistākie gadalaiki ir pavasaris un rudens. Taču septembris var atnest arī vētras un taifūnus, kas nāk līdzī spēcīgām lietus gāzēm. Japāņu tautas dzīvi ļoti bieži apdraud cunami - milzu viļņi, kas rodas okeānā no stiprām zemtūdens zemestrīcēm. Gāžoties pret krastu, tie var nodarīt milzīgus postījumus. Diezgan bieža parādība ir zemestrīces: 7-8 tūkstoš reizes gadā. Pa lielākajai daļai grūdieni paliek pat nepamanīti, taču mēdz būt arī plašāka mēroga katastrofas. Pēc 1923. gada, kad zemestrīce sagrāva visu Tokiju un tai tuvu Jokohamu, tūkstošs dabas stihija vairs nav izpaudusies.

Japānas augu valsts ir ļoti bagāta, turklāt dažiem ziediem un kokiem ir liela nozīme japāņu kultūrā. Piemēram sakuras (ķiršu) ziedi, kas nobirst dažu dienu laikā, ir poētisks atgādinājums tam, ka ātri mainās pasaules norises. Turpretī priede ir ilggadības simbols, bet bambuss simbolizē izturību un spējas pārvarēt grūtības. Lai gan Japānā ir daudz dažādu putnu, kukaiņu un sīku dzīvnieku, ar lieliem zīdītājiem tā nevar lepoties. Lielākie savvaļas zvēri ir dziļi kalnos mītošie lači. Lauku ciematu tuvumā sastopamas lapsas un jentosuņi. Ja ticēt japāņu teikām, šie dzīvnieki itin bieži āžējot cilvēkus.

Iedzīvotāji.

Lai gan arheoloģiskie pētījumi liecina, ka starp vis-senākajiem Japānas iedzīvotājiem bijuši ieceļotāji no dažādiem Austrumāzijas reģioniem un Klusa okeāna dienvidu salām, tomēr līdz pat šai dienai zinātniekiem nav vienota viedokļa par japāņu nācības izcelsanos.

Parasti tiek uzskatīts, ka japāņu senčos bijusi etniska grupa Jamato, kas guvusi virsroku cīņās pret citām ciltīm mūsu ēras 3.vai 4. gadsimtā. Jamato cilts virsaisus mēdz dēvēt par japāņu imperatoru senčiem. Pārreiz Japāna ir mājvieta gandrīz 124 miljoniem cilvēku. Japāni ir pasaulē septītā lielākā tauta. Jāuzsver, ka Japāņu apdzīvo ļoti viengabalaina tauta. Cittauteišu skaits nepārsniedz 1 075 000 (1990.g.). No viņiem lielākā grupa - 688 000 ir korejieši, nākamā - 150 000 ķīnieši; visi neapāri ir labi integrējušies pamatiedzīvotāju vidū.

Japānas demogrāfi leš, ka Japānas iedzīvotāju maksimālais skaits - 136 miljoni - tiks sasniegts ap 2013. gadu, pēc tam sākoties pakāpeniska lejupslīde. Iedzīvotāju vidējais blīvums ir caurmērā 332 cilvēki uz 1 kvadrātkilometru. Tā kā Japānas lielākā daļa ir ļoti kalnaina un grūti apgūstama, tad praktiski cilvēki apdzīvo mazāk nekā 10% teritorijas, bet tas nozīmē, ka daudzās vietās iedzīvotāju blīvums ir vēl lielāks - pat vairāk nekā 600 cilvēki uz 1 kvadrātkilometru. Sakarā ar industrializāciju 43% iedzīvotāju koncentrējušies trijās lielajās pilsētās - Tokijā, Osakā, Nagojā - un to apkārtnē. Visapdzīvotākā pilsēta ir Tokija ar 12 miljoniem cilvēku, bet Japānā ir vēl 9 pilsētas, kur iedzīvotāju skaits pārsniedz miljonu, un tās ir Jokohama, Osaka, Nagoja, Sapiro, Kobe, Kioto, Fukuoka, Kavasaki un Hirosima.

Kā 1993. gada sākumā paziņojusi Japānas vadīšanas koordinācijas pārvalde, Japānā reģistrēts veco ļaužu rekordskaits. Cilvēku, kas sasnieguši 65 gadus un vairāk, šajā zemē ir 16, 22 miljoni un viņi veido

13% no visa iedzīvotāju skaita. (Zviedrijā - 17,8%, Lielbritānijā un Dānijā - 15, 6%, Vācijā - 14, 9%). Japānā veco cilvēku īpatsvars gan ir mazāks nekā Rietumos, bet, tā kā vidējais mūža ilgums Japānā ir augstākais pasaulē - 81,8 gadi sievietēm un 75,9 gadi vīriešiem - tad veco cilvēku proporcija strauji pieaug, un 2020. gadā tā sasniegs 23,6%. Bet tas nozīmē, ka Japānas tauta noveco, un tas izraisa daudzas grūti atrisināmas sociālās problēmas.

Isziņas par Japānas vēsturi.

Japāna par organizētu valsti sāka veidoties 8. gadsimta sākumā: 710. gadā Narā tika nodibināta pirmā patstāvīgā Japānas galvaspilsēta. Lidz tam pēc katra imperatora nāves nākošā valdnieka rezidence tika pārcelta uz citu vietu.

Pēc Naras jaunu galvaspilsētu nodibināja 794. gadā Kioto pilsētā, kas būvēta, ņemot par paraugu tā laika Ķīnas galvaspilsētu Čanaņu (tagadēja Siņa), un tā palika par imperatoru rezidenci vairāk nekā 1000 gadu. Saskarsme ar Koreju un Ķīnu pavēra japāņiem iespēju apgūt auzānu, metālu un ādu apstrādi, kuģu būvniecību. Lidz ar rakstības pārņemšanu Japānā attīstījās medicīna, astronomija, kalendāra sistēma, kļuva zināma Konfūcija un Budas mācība. Ķīnas valsts struktūra kļuva par pamatu Japānas pārvaldes sistēmas izveidošanai. 9. gadsimta beigās sakari ar Ķīnu tika pārtraukti, un Japānā sāka veidoties sava ipatnēja civilizācija. Neizpalika arī cilšu cīņa par varu. 12. gadsimts iezīmējās ar visnežēlīgāko karu viduslaiku Japānā, kas 1185. gadā beidzās ar Tairas cilts pilnīgu sagrāvi pie Dannouras. Uzvarētājs -

Minamoto ciltis vadonis - 1192. gadā, atņēmis imperatora tronim politisko varu, iedibināja militāro pārvaldi sjogunatu, un tā turpmāko 7 gadsimtu gaitā Japānas likteni noteica militārās personas.

Divas reizes - 1274. un 1281. gadā Japānu apdraudēja mongoļu iebrukums, bet, neraugoties uz to, ka mongoļi bija labāk apbruņoti, japāņu cīnītāji atvairīja pretinieka desantu mēģinājumus ielauzties Kjusju salas iekšienē. Japānu glāba arī tas, ka abas reizes mongoļu flote cieta milzīgus zaudējumus no spēcīga taifūna, ko japāņi nosauca par dievišķo vēju - "kamikadze". 16. gadsimta beigās Japānu atkal plosīja feodāļu bruņotās sadursmes. Beidzot 1590. gadā kārtību valsti atjaunoja ievērojamais karavadonis Tojotomi Hidejosi. Viņa līdzgaitnieks bija Oda Nobunaga, bet turpmāk japāņu samierināšanu un apvienošanu veica Tokugava Iejasu. Un tieši braļu karu pārejas laikmetā (1573.-1603.) Japānā tika uzbūvētas visslavenākās cietokšņveida pilsis. Diemžēl Hidejosi piemēta arī svešu zemju iekarošanas mānija. Divas reizes (1592. un 1596. g.) viņš sūtīja savus karapulku iekarojumiem Ķīnā, bet neveiksmīgi. Japāņu agresīvo nodomu istenošana tika atlikta uz daudz vēlākiem laikiem.

Tokugava, sagrābis savās rokās visu varu Japānā, pārcēla sjogunata valdību uz Edo, kā toreiz sauca tagadējo Tokiju, un 275 gadus Japānu pārvaldīja karavadoņi sjoguni no Tokugavu cilts, bet imperatori dikdienību dzīvoja Kioto pili. Ar nolūku saglabāt savu varu un valsts struktūru, sjogunats 1639. gadā spēra tik izšķirošu soli kā Japānas

izolēšanu no ārpasaules. Pirmie eiropieši - portugāļu tirgotāji - sasniedza Japānas krastu 1543. gadā. Nō viņiem japāņi iepazina šaujamos ieročus. Drīz vien Japānā ieradās jezuitu misionāri, kā arī spāņu, holandiešu un angļu tirgotāji. Sjoguni drīz vien aptvēra, ka kristietība viņu varai ir tikpat bīstama kā eiropiešu ieroči, tādēļ visiem ārzemniekiem, izņemot saujiņu holandiešu un ķīniešu tirgotāju, tika liegta iespēja ierasties Japānas teritorijā.

Taču 19. gadsimta vidū Japānai, izjūtot arvien pieaugošu spiedienu no ārvalstīm, nācās atvērt robežas. Turklāt sastingusi sociālā un politiskā sistēma, ko bija iedibinājis Tokugava Iejasu, vairs neatbilda laikmeta prasībām. 1853. gadā ASV karaflotes komandors Perijs (Matthew Calbraith Perry), vadot eskadru, kurā ietilpa četri ar lielgabaliem apbruņoti un no tērauda būvēti karakuģi, ieradās Tokijas līcī. Nākošajā gadā viņš atgriezās Japānā un panāca draudzības līguma noslēgšanu starp Japānu un ASV. Tajā pašā gadā līdzīgi līgumi tika noslēgti ar Krieviju, Angliju un Holandi. Tā Japāna atkal kļuva pieejama ārpasaulei, un arī pašiem japāņiem tika pavērts logs uz ārzemēm. Nākošā desmitgade Japānas dzīvē raksturīga ar lieliem nemieriem, kuru dēļ 1867. gadā krita Tokugavu sjogunata feodālā sistēma, bet 1868. gadā tika pilnīgi atjaunota imperatora vara. Sākās imperatora Meidži reformu laikmets. Šis valdnieks pārcēla galvaspilsētu no Kioto uz Tokiju un proklamēja konstitūciju; atbilstībā tai Japāna kļuva par konstitucionālu monarhiju, vecās kastas tika atceltas, valsts struktūras pārveidotas. Visa Japāna vēltija savu enerģiju Rietumu civilizācijas

apgūšanai un pārņemšanai. Jau dažos gadu desmitos Japānai izdevās veiksmīgi noiet to ceļu, kura veikšanai Rietumu valstīm bija vajadzīgi gadsimti. Bet nevar neuzsvērt, ka drīz vien Japāna sāka izmantot savu potenciālu agresīvu nodomu īstenošanai. Jau 1894.-1895.gadā Japāna uzsāka karu ar Ķīnu, un tā rezultātā Ķīnai tika atņemta Taivanas sala kā arī Penhu (Peskadoru) arhipelāgs. 1904.-1905.g. Japāna mēroja spēkiem ar savu sīvāko konkurenti Krieviju, kura jau bija iespiedusies Ķīnas ziemeļaustrumu rajonā, ko ārzemēs parasti mēdz dēvēt par Mandžūriju. Tā kā Krievija karu zaudēja, Japāna ieguva tiesības pārvaldīt krievu uzceltā dzelzceļa posmu no Čančuņas līdz Port-Arturai. Turklāt Krievija zaudēja šo kara ostu ar tās cietokšni, Sahalīnas salas dienvidu daļu. 1910. gadā Japāna anektēja Koreju un pārvērtā to par savu koloniju. Pirmajā pasaules karā Japāna piedalījās Antantes pusē un Ķīnas teritorijā sagrāba Cindavas pilsētu, kurā no 1897. gada saimniekoja Vācija. 1931. gadā japāņu karaspēks iebruka Mandžūrijā un izveidoja tur marionešu valsti Mandžou - go. 1937. gadā Japāna uzsāka plašas militāras operācijas pārējā Ķīnas teritorijā, bet, netikusi galā ar Ķīnas pretošanās spēkiem, 1941. gada decembrī uzbruka ASV karabāzei Pirlharborai (Pearl Harbour), izvērsot milzīgu ofensīvu Klusā okeāna baseinā. Visai drīz japāņu bruņotie spēki okupēja Indoķīnu, Taizemi, Malaju, Filipīnas, Singapūru, Birmu, Honkongu, Indonēziju un daudzās citas salas Klusajā okeānā. Tādējādi japāņu kontrolē (bez jau iepriekšējos gados ieņemtiem Ķīnas apgabaliem) nonāca 7 milj. km² liela platība, ko apdzīvoja turpat 500 milj. cilvēku. Šādi panākumi uzkurināja Japānā

vēl lielāku šovīnisma dvingu. Bet atmaksā nelīka sevi ilgi gaidīt. Jau 1942. gadā ASV aviācija un jūras spēki pie Midvejas salas deva pirmo spēcīgu triecienu Japānas karaflotei. Tam sekoja visai daudz japāņu neveiksmju visās frontēs. Punktu pielika PSRS iestāšanās karā. Padomju armija dažu dienu laikā sagrāva Mandžūrījā dislocēto japāņu Kvanturas armiju, kas 1945. gada rudenī ne skaita, ne apbruņojuma ziņā jau sen vairs nebija tā varenā dūre, kas kādreiz apdraudēja mieru Tālajos Austrumos. 1945. gada 2. septembrī Japāna kapitulēja, un galīgi izpostītais valsts dzīvē sākās jauna vēstures lappuse.

Jau pēc sešiem gadiem, 1951. gada septembrī, Japāna parakstīja Sanfrancisko miera līgumu ar 48 valstīm, bet nākošā gada aprīlī, šim līgumam stājoties spēkā, atkal kļuva neatkarīga, suverēna valsts. Jaatgādina, toreiz PSRS politisku apsvērumu dēļ atteicās parakstīt šo līgumu, un tā līdz pat šai dienai Krievijai, kas kļuvusi par PSRS mantinieci, nav miera līguma ar sev visai tuvo austrumu kaimiņu. 1956. gada beigās Japāna kā pilntiesīga locekle tika uzņemta ANO. Atgriešanās pasaules Nāciju saimē Japānai kļuva par signālu valsts atjaunošanai, un nākamo desmit gadu raksturīgākā izpausme bija tautas saimniecības strauja attīstība, kā arī lielas aktivitātes izvērsšana pasaules tirgū. Ja piecdesmitajos gados nacionālā kopprodukta pieaugums sasniedza 9%, tad sešdesmitajos gados tas pārsniedza 11%, un tādējādi ekonomikas attīstības tempos Japāna apsteidza Rietumu pasaules visattīstītākās rūpniecības valstis. Kopš 1975. gada Japāna regulāri piedalās 7 ekonomisko lielvalstu galotņu konferencēs. Taču straujie rūpniecības attīstības tempi izraisīja

vairākas smagas problēmas, kas izpaudās ekoloģiskā līdzsvara zaudēšanā un apkārtnes vides piesārņošanā. Turklāt visu pasauli pārņēma bažas par dabas resursu noplicināšanu. Tas aptumšoja japāņu tautas prieku par nepārtrauktu virzību uz priekšu. Ņemot vērā izveidojušos situāciju, septiņdesmito gadu beigās Japāna nosprauda sev jaunu mērķi - īstenot palēlinātu, toties stabilu ekonomiskās augšupejas kursu. Pašreiz Japānas valdības un tautas pūliņi vērsti uz to, lai izpildītu plašas programmas, kas sekmētu tautas labklājības augšupeju un veidotu valsti tādus apstākļus, kuros pēc iespējas pilnīgāk tiktu apmierināta sabiedrības tieksme pēc veselīgas un pilnasinīgas dzīves.

Valsts iekārta.

Konstitūcija un imperators. Pēckara Japānas jaunajā demokrātiskajā konstitūcijā, kas stājās spēkā 1947. gada 3. maijā, ietverti ļoti svarīgi aspekti, un tie ir visai atšķirīgi no iepriekšējās imperatora Meidzi 1889. gada konstitūcijas.

Vispirms ievaddajā uzsvērts, ka japāņu tauta tiecas pēc mūžīga miera un vēlas ieņemt cienīgu vietu starptautiskajā sabiedrībā, kas pūlas, lai saglabātu mieru un uz mūžu mūžiem noslaucītu no zemes virsmas tirāniju un verdzību, apspiešanu un neiecietību. "Imperators ir tautas vienotības un valsts simbols. Augstākā vara tagad pieder tautai." Lidz ar to Japānā vairs netiek uzsvērti un propagandēti tēze par imperatora dievišķo izcelšanos.

Jaunajā konstitūcijā svinīgi pasludināts, ka Japānai

ir suverēnas tiesības atteikties no kariem un tā noliedz spēka un draudu lietošanu, risinot strīdīgus jautājumus ar citām tautām.

Tādējādi Japāna, nosodot savu agresivitāti, ko bija piekopusi it sevišķi 20. gadsimta pirmajā pusē, sāka iet mierīgas attīstības ceļu, tā gūstot daudz lielākus panākumus nekā nežēlīgajos karagājienos.

Imperatora ģimene. Tagadējais imperators Akihito dzimis 1933. gada 23. decembrī, bet troni mantoja tikai 1989. gada 7. janvārī pēc tēva imperatora Hirohito nāves, kas no visiem Japānas valdniekiem bija visvecākais (87 gadi) un visilgāk (62 gadi) valdīja. Imperatoru Akihito, ar kura valdīšanas sākumu pēc japāņu tradīcijas sākas jauna ēra, sauc par imperatoru Heisei. Viņam un imperatorei Mičiko ir trīs bērni - kroņprincis Naruhito (dzimis 1960. gada 23. februārī), princis Fumihito (dzimis 1965. gada 30. novembrī) un princese Sajako, dzimusi 1969. gada 18. aprīlī.

1993. gada jūnijā Japānas imperatora ģimene un visa japāņu tauta svinēja priecīgu notikumu - 32 gadus vecā kroņprinča Naruhito kāzas ar 29 gadus veco Ovađu Masako, kas dzimusi ievērojama japāņu diplomāta ģimenē un pati strādājusi Japānas Ārlietu ministrijā.

Likumdevēja vara. Valsts varas augstākā institūcija un vienīgais likumdevējs valstī ir parlaments, kas pastāv vairāk nekā 100 gadus. Tas sastāv no Pārstāvju (zemākās) palātas ar 512 vietām un Padomnieku (augstākās) palātas ar 252 vietām.

Deputātus Pārstāvju palātai ievēl uz četriem gadiem 130 vēlēšanu apgabalos: katrā no diviem līdz sešiem cilvēkiem atkarībā no iedzīvotāju skaita tajos. Padomnieku palātas deputātus ievēl uz sešiem gadiem. Simts deputāti tiek vēlēti vienotā vēlēšanu apgabalā, tas ir, visā valstī, bet pārējos 152 - ievēl no 47 administratīvajiem rajoniem. Japānā tiesīgi piedalīties vēlēšanās ir visi vīrieši un sievietes, kas sasnieguši 20 gadu vecumu, bet tikt ievēlēti Pārstāvju palātā var būt tikai tie pilsoņi, kas ir vecāki par 25 gadiem. Padomnieku palātā šī robeža ir vēl augstāka - ne jaunāki par 30 gadiem.

Politiskās partijas. Pašreiz Japānā darbojas sešas lielas politiskās partijas, proti: Liberāldemokrātiskā (LDP), Japānas Sociālistiskā (JSP), Komeito, Demokrātiskā sociālisma, Japānas Komunistiskā (JKP) un Apvienotā Sociāldemokrātiskā partija. Vadošā ir LDP, pārējās partijas atrodas opozīcijā. LDP ir vislielākais politiskais grupējums Japānā; tā izveidota 1955. gadā, saliedējoties divām pēc kara nodibinātām konservatīvām partijām - Liberālajai un Demokrātiskajai. Kopš tā laika LDP bez pārtraukuma ir pie varas. Tās priekšsēdētāju uz diviem gadiem ievēl LDP biedri - abu parlamenta palātu deputāti. LDP mērķis ir: 1) pilnveidot Japānā demokrātisku iekārtu, aizvien paaugstinot dzīves līmeni, izmantojot šim nolīkam pastāvošo institūciju pārveidošanu un pilnīgošanu uz demokrātijas pamatprincipu bāzes; 2) tiekties pēc starptautisko attiecību uzlabošanas, pamatojoties uz vispārēja tainīguma, miera un brīvības, veidojot Japānu par ekonomiski patstāvīgu un attīstītu valsti un 3) nodrošināt valsti

ekonomisko un sociālo stabilitāti, istenojot rūpīgi pārdomātus plānus, kuros ņemta vērā individuālās iniciatīvas un brīvas uzņēmējdarbības attīstības stimulācija, tādējādi kalpojot visas sabiedrības interesēm. Ārpolitikā LDP veicina sadarbību starp Japānu un ASV, kas balstīta uz abu valstu līguma par savstarpēju drošību, kā arī uzsver Japānas pienākumu aktīvi piedalīties starptautiskajā kopienā, paplašinot ekonomisko palīdzību tām valstīm, kas iet demokrātiskas attīstības ceļu.

Japānas Sociālistiskā partija pirmo reizi nodibināta 1945. gada rudenī, apvienojot dažādu pirmskara proletāriešu grupu paliekas. Pēc šķelšanās, kas notika 1951. gadā, no jauna apvienojusies partija parādījās uz politiskās skatuves 1955. gadā. Tās galīgais mērķis ir sociālisma uzcelšana, bet ekonomiskais kurss paredz plānveidīgas tautsaimniecības izveidošanu un galveno rūpniecības nozaru nacionalizāciju. Taču tam visam vajadzētu notikt "mierīgas un demokrātiskas revolūcijas gaitā, ievērojot pastāvošo konstitūciju". 1986. gada par JSP priekšsēdētāju tika ievēlēta Doi Takako, kura tādējādi kļuva par pirmo sievieti Japānā, kas stājusies lielas politiskas partijas priekšgalā.

Komeito - Taisnīguma partija izveidojusies 1964. gadā, ņemot par pamatu reliģiskās organizācijas "Soka Gakkai" politisko atzarojumu, kas savukārt bija cieši saistīts ar budisma sektu Ņičiren. Ieguvusi 1967. gada vēlēšanās 25 vietas Pārstāvju palātā, Komeito partija pazīpoja savu neatkarību no reliģiskajiem uzskatiem. Tās mērķis - nodrošināt sabiedrisko labklājību, kas dibināta uz jaunas

humānā sociālisma koncepcijas, tā izveidojot drošāku bāzi parlamentārajai demokrātijai. Pedējos gados Komeito rindās vērojama tendence atzīt Japānas un ASV savstarpējās drošības līgumu.

Japānas Komunistiskā partija nodibināta kā pagrīdes politisks grupējums jau 1922. gadā. Legalizēta pēc otrā pasaules kara. JKP pretendē uz komunistiskas sabiedrības izveidošanu Japānā, ejot "tautas demokrātiskās revolūcijas ceļu ar tās pāreju uz sociālistisku revolūciju". Kopumā JKP pieturas pie vecām dogmām, ja neskaita to, ka no partijas programmas ir izsvītrots termins "proletāriāta diktatūra", bet vārdi "marksisms-ļeņinisms" aizvietoti ar jēdzienu "zinātniskais sociālisms".

Demokrātiskā sociālisma partija noformējusies 1960. gadā no grupas, kas 1959. gadā atšķēlās no Sociālistiskās partijas. Tā nosoda ekstremālās ideoloģijas, iestājas par sociālistiskas sabiedrības izveidošanu, bet tikai demokrātiskā ceļā. Uzskata sevi ne par šķiras partiju, bet par "tautas partiju, kas ņem vērā dažādu sociālu grupu pretrunīgās intereses, balstoties uz nacionālo interešu kopību".

Apvienotā sociāldemokrātiskā partija izveidota 1978. gadā. Tās biedru skaits ir diezgan niecīgs, bet programma paredz īstenot "jaunu un liberālu sociālismu".

Šāds politisko spēku samērs ar nelielām svārstībām pastāvēja, sākot no 1950. gada, bet 1993. gada augustā visu Japānu sabiedrībā politiskās spēks rzaudēja savas pozīcijas valdībā. Liberālā demokrātiskā

partija. Šāds pāversiens nebija gluži negaidīts, jo Japānas sabiedrību un valsts aparātu jau sen bija pārņēmis korupcijas vilnis. Pie dažādām finansiālās rakstura mahinācijām, valsts īpašuma piesavināšanās, kukuļošanas, blēdībām vēlēšanu laikā tika pieķerti pat ļoti augsta ranga funkcionāri - pilsētmeieri, gubernatori, ministri un reiz pat pats premjerministrs (Kakuķejs Tanaka, 1974.g.). Bet nu mērs bija pilns, un 1993. gada 18. jūlijā notikušo vēlēšanu rezultātā izbeidzās gandrīz 40 gadus ilgā LDP kundzība. Cēlonis bija šīs partijas sašķelšanās, jo tās rindas pēdējā pusotra gada laikā pameta vairāki funkcionāri, savukārt nodibinot jaunas partijas - "Japānas Jauno partiju", "Sakige" (pionieru) frakciju u.c. Tā 1993. gada 5. augustā japāņu laikrakstā pavēstīja, ka Japānai radies jauns premjers Morihiro Hosokava (Jaundibinātās "Japānas Jaunās partijas" priekšsēdis), bet jau pēc divām dienām ievēlētais valsts vadītājs paziņoja par septiņu partiju un grupējumu, kas nav saistītas ar LDP, koalīcijas kabineta izveidošanu. Jau savā pirmajā runā premjers Hosokava paziņoja, ka Japānas ārpolitika netiks grozīta, bet visa valdības enerģija būs veltīta valsts aparāta atveseļošanai un tās darbības uzlabošanai. Hosokavas kungs Japānas valdības un tautas vārdā atklāti arī atvainojās visām tautām, kas kara gados smagi cietušas no japāņu karapūļu varmācības un vardarbības. Cerīgs sākums!

Izpildvara. Japānā izpildvara pieder Ministru kabinetam, kas sastāv no premjerministra un ne vairāk kā 20 ministriem. Premjeru no deputātu vidus ieceļ parlaments, bet tiesības ieceļt ministrus un atbrīvot viņus no ieņemamā amata pieder premjeram.

Visiem ministriem jābūt civilpersonām, turklāt lielākā daļa ir arī parlamenta deputāti. 1991. gadā Japānā bija 1171763 valsts darbinieku, tai skaitā 244000 cilvēku liels Pašaizsardzības spēku personāls.

Japāna administratīvi ir sadalīta 1 gubernatorijā (Hokaido sala), 43 prefektūrās (rajonos), 2 pilsēt-prefektūrās (Kioto, Osaka) un 1 galvaspilsētas prefektūrā (Tokija). Gubernatoru, visu rangu prefektus, pilsētās mēru un ciematos vecāko ievēl konkrētās vietas iedzīvotāji. Pēdējo gadu statistika liecina, ka vietējās pašpārvaldēs strādā 3335414 cilvēki, tai skaitā 1302195 skolotāji un 252027 policijas darbinieki.

Justīcija. Tieslietas Japānā ir pilnīgi neatkarīgas no likumdošanas un izpildvaras. Struktūra: Augstākā tiesa, astoņas Kasācijas tiesas, vietējās tiesas (pa vienai katrā prefektūrā, izņēmums - Hokaido sala ar četrām tiesām), visai daudz disciplinārtiesu un tā saucamās ģimeņu tiesas strīdu noregulēšanai.

Augstākā tiesa: viens galvenais tiesnesis un 14 tiesneši. Galveno tiesnesi saskaņā ar Ministru kabineta ieteikumu apstiprina imperators, bet pārējos 14 tiesnešus ieceļ Ministru kabinets.

Visu citu tiesu tiesnešus ieceļ amatā valdība pēc saraksta, ko iesniedz Augstākā tiesa.

Tiesnešu pilnvaru ilgums ir desmit gadi, bet nav nekādu stingru ierobežojumu, lai nevarētu palikt ieņemamajā amatā otru desmitgadi.

Arpolitika.

Pēc otrā pasaules kara Japāna uzsāka jaunu dzīvi kā miermīlīga demokrātiska valsts. 1956. gadā iestājies Apvienoto Nāciju Organizācijā (ANO) Japāna cenšas maksimāli piedalīties šīs organizācijas darbības dažādās jomās - Drošības Padomē, Ekonomiskajā un Sociālajā Padomē, kā arī daudzās citās institūcijās, komitejās utt. Kā attiecas uz finansiālo atbalstu, tad Japānas iemaksas ANO budžetā 1990. gadā pēc apjoma (111) ieņēma otro vietu tūlīt aiz ASV (20%).

Japānas ārvalstu attiecībās vissvarīgākā vieta nepārprotami pieder ASV. Tam par pamatu likta jau iepriekš pieminētais 1960. gadā noslēgtais "Līgums par savstarpēju sadarbību un drošību", kas turpmākajos gados tika pārskatīts saskaņā ar pārmaiņām situācijā. ASV ir arī Japānas lielākais ekonomiskais partneris. Par to spilgti liecina pēdējā laika tirdzniecības apgrozījums ar ASV, kas ik gadu pārsniedz 70 miljardu dolāru. Jūtam saspiļējumu Japānas un ASV attiecībās izraisa konsekvents pozitīvais saldo par labu Japānai. Šī problēma ir visai sarežģīta, un tās atrisināšanu varēs sekmēt Japānas iekšējā tirgus liberalizācija attiecībā pret ASV produkciju, taču Japānas valdība šajā virzienā vēl arvien ir visai atturīga.

Ar lielu piesardzību Japāna visu laiku ir raudzījiesies uz sava varenā kaimiņa - Padomju Savienības - pusi. 1956. gadā Japāna un PSRS parakstīja kopēju deklarāciju par kara stāvokļa izbeigšanu starp abām valstīm un diplomātisko attiecību atjaunošanu. Kops

ta laika nemitīgi attīstījušies sakari diplomātijas, tirdzniecības, kultūras, gaisa satiksmes un citās jomās, bet miera līgums starp Japānu un PSRS tā arī netika noslēgts. Lai to panāktu, Krievijai kā PSRS mantīniecei būs jāmaina sava nostāja dažos jautājumos, bet vispirms - Ziemeļu teritoriju problēmā.

Attiecības ar Ķīnas Tautas Republiku tika normalizētas 1972. gadā, bet 1978. gadā abas valstis noslēdza "Līgumu par mieru un draudzību". Ilgus gadus Japāna uzturēja daudzveidīgus kontaktus ar Taivasas Ķīnas Republiku, bet 1992. gada nogalē Japānas valdība paziņoja, ka tā pārtrauc diplomātiskās attiecības ar Taivasas Ķīnas Republiku, saglabājot līdz šim izveidotās cita veida sadarbības saiknes.

Lēnām soļiem atjaunojas Japānas attiecības ar abām Korejas pussalas valstīm. Bet sakarā ar neseno Ziemeļkorejas oficiālo paziņojumu, ka tā nolēmusi ignorēt "Līgumu par kodolieroču neizplatīšanu", tālāka attiecību normalizēšana starp Japānu un Ziemeļkoreju kļūst diezgan problemātiska.

Attīstot sadarbību ar citām Āzijas valstīm, Japāna pievērsa lielu uzmanību kontaktu veidošanai ar jaunām industrializētām ekonomiskām kopienām (Singapūra, Honkonga, Malaizija u.c.) un Dienvidaustrumu Āzijas valstu asociācijas (ASEAN) bloka valstīm. Kā pozitīvu faktoru var minēt krasī pieaugošo valstu produkcijas eksportu uz Japānu un tās plašās investīcijas šajā Klusā okeāna reģionā, bet zemēs, ko otrā pasaules kara

gados Japāna bija okupējusi, cilvēkiem reizēm bija visai atturīga nostāja pret to, jo vēl arvien nav izgaissušas drūmās atmiņas par japāņu karaspēku izdarītajiem noziegumiem un pieļautajām varmācībām.

Nacionālā drošība.

Japānas nacionālās drošības pamatā ieguldīti trīs svarīgi elementi: 1) drošības līgums ar ASV; 2) drošības garantēšanai minimāli nepieciešamā valsts aizsardzība un 3) aktīva diplomātiskā darbība, kas vērsta uz mierīgas un stabilas starptautiskās situācijas izveidošanu.

Saskaņā ar pirmo drošības pilaru Japānas valdība piekrīt, ka ASV izvietoj Japānas teritorijā 130 atbalsta punktus, ko izmanto ne tikai Japānas drošības aizsargāšanai, bet kas garantē mieru un drošību visam Tālo Austrumu reģionam. Tādējādi pašreiz Japānas teritorijā atrodas ap 50 000 amerikāņu militārpersonu, tai skaitā arī jūras kājnieku vienības un kara lidmašīnu "F-16" eskadrijas. Turklāt Japāna dod iespēju vajadzības gadījumos iegriezties Japānas ostās ASV lidmašīnu bāzeskuģim "Midway", Septītās jūras karaflotes flagmaņa kuģim "Blue Ridge", kā arī citām ASV jūras karaspēka vienībām.

Japānas valdība sedz lielu daļu izdevumu, kas rodas sakarā ar ASV bruņoto spēku atrašanos Japānā. Piemēram, vienas ASV militārpersonas uzturēšana gada laikā izmaksā caurmērā vairāk nekā 47 000 ASV dolāru, un tomēr Japānas valdība

ir ar mieru uzņemties vēl lielāku līdzdalību izdevumu segšanā, kas garantē tās drošību, jo pašu japāņu bruņotie spēki ir relatīvi mazi.

Saskaņā ar pēckara konstitūciju Japānai nevar būt armija, jo valsts stingri apņēmusies vairs neatkārtot tās izraisīto karu traģēdiju. Tādēļ tika organizēts tikai Pašaizsardzības korpuss (PAK). Pašreiz tā sastāvā ir apmēram 244 000 viru, kas pilda savus pienākumus brīvprātīgi uz attiecīgi noslēgta līguma pamata. PAK spēkos ietilpst 1210 tanki, 170 dažāda veida karakuģi ar 147 lidmašīnām, bet gaisa telpas aizsardzību nodrošina 341 iznīcinātājs un "NIKE" klases vadāmie lādiņi. Veidojot savu paš aizsardzību, Japāna stingri ievēro trīs nekodolprincipus, tas ir, neražot, neiegādāties un neļaut ievest kodolieročus.

Lūk, daži skaitļi, kas raksturo ap Japānu dislocētā karaspēka lielumu. Krievijas Tātajos Austrumos: sauszemes karaspēkā - 320 000 cilvēku, 780 karakuģi (2,07 miljoni tonnu), 1860 lidmašīnas. Ķīnas Tautas Republikā: sauszemes karaspēkā - 2 300 000 cilvēku, 1910 karakuģi (980 000 tonnu), 6140 lidmašīnas; Ziemeļkorejā: sauszemes karaspēkā - 930 000 cilvēku, 620 karakuģi (81 000 tonnu), 800 lidmašīnas; Korejas Republikā (Dienvidkoreja): sauszemes karaspēkā - 550 000 cilvēku, 180 karakuģi (110 000 tonnu), 420 lidmašīnas un vēl 25 000 jūras kājnieki. Nevar apgalvot, ka Japānas tuvumā esošās valstis būtu naidīgi noskaņotas pret Japānu, un tomēr tās valdība pieņēmusi lēmumu pastiprināt PAK ar 240 tankiem, 270 artilērijas lielgabaliem, 35 karakuģiem, 50 pretzēmudens

patruļlidmašīnām "P-3C" un 60 pārtverējamo
cinātājiem "F-15". Jāatgādina, ka 1992. gadā Japāna
savu pašaizsardzības spēku uzturēšanai bij
atvēlējusi apmēram 45518 miljardi jenu.

Nemot vērā Japānas vēstures attīstības gaitu,
neviļus rodas jautājums - vai šajā zemē ir iespēja
ma militaristisku domu atdzimšana un revanšisma
ideju izpausme? Sakarā ar to, ka Japānas tuvumā ir
valstis, kuru ricība ir lieli bruņoti spēki, Japāna
reizēm atskan balsis, ka "tēvzemei draud briesmas".
Bet tūdaļ jāteic, ka nekādas briesmas no
"svešzemju agresoriem" Japānai nedraud, jo šādi
agresori vismaz pašreiz nekur nav saskatāmi, un
ja pat atrastos kāds spēks, kas mēģinātu apdraudēt
Japānas drošību, tad tam būtu ļoti jāapsver savas
ricība, jo, kā jau teikts, Japānas drošības garants ir
konkrēta līgums ar ASV, un diez vai atradīsies
kāds karstgalvis, kurš uzdrošināsies nereklināties
ar šādu faktoru.

Ir zināms, ka Japānā pašā darbojas nelieli grupējumi,
kas pauž ultranacionālistiskas idejas. Atcerēsimies
rakstnieka Misimas organizēto "Vairoga biedrību"
un tās bruņotās sacelšanās neveiksmīgo mēģinājumu
1970. gadā. Arī mūsdienās Japānā nāk klajā daudz
dažādu grāmatu, kurās apziedāti gan seno laiku
karavadoņi, gan ne tik seno agresīvo karagājienu
varoņi - admirāļi, ģenerāļi, pasaulē varenākie
linijkarakuģi un ātrākie iznīcinātāji. Netrūkst arī
skapupuļšau, magnetofona lentu un kompaktdisku
ar kara laiku dziesmām un maršiem. Taču tas viss
nav nekāds vairāk kā gremdēšanās patīkamās
atmiņās par

nebūtībā aizgājušo militāro varenību. Mūsdienu
Japāna ir ekonomiski varena. Speciālisti lēš, ka tās
nelielais Pašaizsardzības korpuss ar savu kaujas
potencialu daudzkārt pārspēj veco imperatora
armiju. Bet mūsdienās situācija ir pavisam citāda.
Japānai vairs nav atbalsta teritoriju ārpus tās
robežām (Koreja, Taivana, Mandžūrija ar šo
reģionu bagātīgajiem dabas resursiem un lēto
pārveidzināto darba spēku), bet pašas Japānas
teritorijā izceļo tikpat kā nav. Un galvenais -
japāņu tautai kopumā ir krasi izteikta alerģija
pret karadarbību. Tādā nekādā agresīvi soļi no Japānas
puses nav gaidāmi, jo tie praktiski nav
istenojami. Japāna mieru Tālajos Austrumos
nesatricinās un neuzsāks nekā jauna, kas
varētu atsaukties pasaulē, Baltijas jūras
piekrastī ieskaitot.

Trīsstūris: Japāna - Krievija - Ķīna.

Nebūs pārspilēts sakot, ka Tālo Austrumu
reģiona problēmu risināšanā lielākā loma pieder tieši
šim nosauktajam valstīm. Kādas ir Japānai
attiecības ar Krieviju? Var teikt, ka tās
nekad nav bijušas labas. Pietiek atcerēties
1904. - 1905. gada Japānas un Krievijas karu,
ko izraisīja Krievijas iespēšanās Ķīnas
teritorijā, tē saucamajā Mandžūrijā, un
Ķīnas Austrumu dzelzceļa celtniecība, ko
Japāna uzskatīja par klaju izaicinājumu tās
sauszemes interesēm - t.i., jau japāņu
okupētajā Korejas pusē. Pēc Krievijas
revolūcijas Japānas valdība, 1918. gadā,
noslēdza ar ASV, Angliju un Franciju
vienošanos par sava karaspēka daļu
nosūtīšanu uz Sibīriju nolūkā
sniegt palīdzību cehiem un slovakiešiem,
kas pirmā pasaules kara laikā bija

nokļuvuši krievu gūstā. Bija paredzēts, ka no 28000 vīru lielā apvienotā ekspedīcijas korpusa 12000 būs japāņi, bet jau pēc 3 mēnešiem Japānas puse, ignorējot starptautisko nolīgumu, palielināja savu karaspēku Krievijas Tālajos Austrumos: līdz 73000 cilvēku iesaistījās krievu baltgvardu armijas atbalstišanā. Japāņu karaspēks, sadūries ar sarkano partizānu pretestību un nerodot atbalstu no vietējo iedzīvotāju puses (diemžēl japāņu atnācēji itin bieži pieļāva varmācības arī pret tiem, kas nebūt nebija sarkanās varas piekritēji), kā arī ciešot no bargās ziemas sala, piedzīvoja galīgu neveiksmi un 1922. gadā pilnīgi evakuējās no Krievijas.

Ši "militārā pastaiga", kas toreiz ne visai turīgajai Japānai izmaksāja apmēram 1 miljardu jenu, uz ilgu laiku atstāja dziļi negatīvas emocijas kā japāņos, tā arī krievos. 14 gadu ilgā japāņu okupācijas karaspēka uzturēšanās marionešu valsti Mandžou-go bija nepārtrauktu bruņotu incidentu virkne uz PSRS robežām. Dažreiz šādas sadursmes ilga vairākas nedēļas, bet kaujas Halhingolas upes krastos liesmoja vairāk nekā 4 mēnešus. Japāņi, zaudējuši pāri par 17000 karavīru, panāca pamiera noslēgšanu ar PSRS. Arī šī neveiksme izraisīja japāņos antipātiju pret krieviem. Nav noslēpums, ka tieši pēc Halhingolas kaujām Japāna atteicās no sava nodoma karot pret PSRS un sāka gatavoties karam Klusā okeāna reģionā, bet Mandžou-go teritorijā izvietoja specvienības bakterioloģisko ieroču radišanai. Tas, protams, izraisīja vēl lielāku PSRS neuzticību Japānai. Savukārt japāņos sevišķu naidu pret krieviem izraisīja tas, ka

1945. gadā PSRS, vienpusīgi laužot ar Japānu noslēgto neitralitātes līgumu, sagrāva Japānas Kvantunas armiju un, galvenais, pretēji starptautiskajām normām, nevis atbrūvoja un deportēja japāņus uz Japānu, bet aizveda viņus uz Sibīriju, izmantojot kā vergu darbaspēku. Arī mūsdienās pēc PSRS sabrukšanas Krievijai vēl arvien ir liels karaspēks, tas ricībā ir kodolieroči, daļu no sava bruņojuma Krievija no Eiropas valstīm pārvietojusi uz austrumiem aiz Urālu kalniem. Arī atņemtas salas Krievija negrib Japānai atdot. Tas viss ir par cēloni tam, ka Japānā vērojams ne tikai antikrievisks noskaņojums, bet reizēm pat atklāti šovinistiski izteicieni. Tāda ir nevisai labvēlīgā gaisotne divu kaimiņvalstu attiecībās, bet, par spīti visam, ekonomiskie sakari starp Krieviju (precizāk: NVS) un Japānu tomēr pastāv, un japāņu ekonomisti pieļauj varbūtību, ka ar laiku stāvoklis NVS valstīs stabilizēsies un ekonomiskie sakari vērsīsies plašumā. Japāņi grib tirgoties ar Krieviju. Japānai vajadzīgas Krievijas izejvielas, Japānai ir vēlams Krievijas tirgus. Viss taču ir tik tuvu!

Izvērtējot attiecības starp Japānu un Ķīnu, jāteic, ka vēsturiskā skatījumā nekā laba tajās nav bijis. Tiklīdz Japāna 19. gadsimta otrajā pusē sāka modernizēties, tā drīz vien (jau 1895. gadā) pieteica karu Ķīnai, atņemot tai Taivanas salu un Penhu (Peskadoru) salu grēdu. Tam sekoja dažādi Ķīnu pazemojoši ultimāti un prasības, beidzot ielašanās Ķīnas ziemeļaustrumu apgabalā, kur japāņu okupanti izveidoja marionešu valsti

Mandžou-go un nežēlīgi ekspluatēja vairāk nekā 30 miljonus iedzīvotāju. Bet ar to japāņiem nepietika, un 1937. gadā viņi uzsāka plašu uzbrukumu pārējiem Ķīnas rajoniem ar nolūku okupēt visu Ķīnu, lai pakļautu to savai kundzībai. Savas valdīšanas gados, it sevišķi Mandžou-go teritorijā, japāņi uzcēla daudzas lielas rūpnīcas, izveidoja plašu dzelzceļu un šoseju tīklu, to visu veicot ar lēto ķīniešu darbspēku, kas bieži vien bija spaidu kārtā sadzīts celtniecības objekts, nomocīts un vēlāk arī fiziski iznīcināts. Tas viss tika darīts ne jau tādēļ, lai uzlabotu ķīniešu dzīves apstākļus, bet lai stiprinātu Japānas varenību un sekmētu tās turpmākos karagājienus. Ķīniešu tautas ciešanas un upuri japāņu okupācijas laikā nav nedz aprakstāmi, nedz aprēķināmi, tādēļ laikam vēl ilgi ķīniešos mājās aizspriedumi un neuzticība pret japāņiem. Bet japāņi, aizmirsuši, ka savā laikā pārņēma no Ķīnas rakstību, arhitektūras elementus, Budisma ticību un vēl daudz ko citu no kultūras vērtībām, atļāvas izturēties pret ķīniešiem ar neslēptu pārkuma apziņu. 1952. gadā Japāna parakstīja miera līgumu ar Ķīnas Republiku (Taivāni), kur arī vēl tagad nav aizmirsta pusgadsimta ilgā japāņu okupācijas nasta. 1978. gadā, pēc daudzu politisku nesaskaņu nolīdzināšanas, Tokijā tika parakstīts KTR un Japānas miera un draudzības līgums. Bet 1993. gada augustā jaunais Japānas premjers Morihiro Hosokava, kā jau iepriekš īsi pateikts, pirmo reizi atklāti un nepārprotami atzina, ka Japānas "pavirzīšanās" (ņemot vērā japāņu propagandistu definējums) Āzijas sauszemē bijusi klaja agresija un Japānas tautas vārdā atvainojās par tām pārestībām, ko okupētās tautas cietušas no japāņu

varas un tās bruņotajiem spēkiem. Tas ir pamatojums cerībai, ka turpmāk vairs nekas neaptumšos Japānas attiecības ar Ķīnu.

Atliek vēl ieskatīties Ķīnas un Krievijas attiecības. Jaunos laikos starp tām bijušas dažādas nesaskaņas un sadursmes pierobežas joslā. Pat līdz mūsdienām dažās vietās robežlīnija vēl arvien nav stingri noteikta. 19. gadsimta beigās Krievijai izdevās uzspiest Ķīnai savu gribu un dabūt atļauju uzbūvēt Ķīnas teritorijā: Ķīnas Austrumu dzelzceļu Vladivostokas virzienā ar atzarojumu līdz Port-Arturas cietokšņa ostai. Pēc Japānas sagrāves Ķīnā valdīja eiforija un draudzība ar PSRS bija "augstāka par Urālu kalniem un dzīlāka par Jandzi upes ūdeņiem". Tad Ķīnā uzliesmoja "Lielā kultūras revolūcija", Ķīnas komunisti nespēja samierināties ar Staļina kulta atmaskošanu, arī PSRS vadoni bija ne bez grēka savā politikā pret Ķīnu, un tā ilgus gadus turpinājās politiskais konflikts, kas reizēm izvērsās pat bruņotās pierobežas sadursmēs. (Paradoksāli, bet savstarpēja tirdzniecība norisa arī tajos gados.) Taču laiks ritēja, norīna "Kultūras revolūcija", viņsaulē aizgāja lielais stūrmanis Mao Zedujuns, savas pozīcijas zaudēja "Četrinieka banda", pie varas nāca pragmatiski. Attiecības ar PSRS normalizējās, bet, kā uzsvēra Ķīnas puse, abu valstu attiecības vairs nekad nebūs "ne vecākā, ne jaunākā brāļa". ĶKP no sarkanās pamazām pārvērtās par gaiši rozā, un tomēr 1989. gada jūnijā Ķīnas kompartijas vadība nespēja atturēties no varmācības pret studentiem, kuri (nav izslēgts, ka PSRS "atklātības un pārbrīves" ietekmēti) pulcējās Pekinas Tjāņanmeņa

laukumā, lai pieprasītu dzīves demokratizēšanu. Pēc šā asiņainā notikuma KĶTR funkcionāri sāka izturēties pret PSRS ar vēl lielāku neuzticību. Vai tagad starp KĶTR un Krieviju varētu atkal uzliesmot asākas domstarpības, vai pat sadursmes? Abas lielvalstis ir pārāk norūpējušas par savām iekšējām problēmām. Ķīnas valdības un KĶTR uzmanības lokā ir valsts "pārkarsušās ekonomikas" problēmu risināšana un varbūtējo starpnacionālo konfliktu paredzēšana un novēršana vēl pirms to izcelšanās. Lai kā tas nebūtu, ja pie varas esošie "gaišrožā" sarkanie izlaidīs no savām rokām vadības grožus, tas var izraisīt neparedzami bīstamas sekas. Ķīnas vairāku tūkstošu gadu vēsture jau ir bijusi lieciniece dažādām asinspirtīm un Bērtuļa naktīm ķīniešu variantā.

Jāņem vērā, ka visas Āzijas trīsstūra valstis vieno diezgan ciešas ekonomiskas saites. Krievijai un Ķīnai vajadzīgas Japānā ražotās lieldiametra bezšuves tērauda caurules naftas un gāzes vadu būvniecībai. Ķīnai trūkst japāņu lielaudas kravas automobiļu. Japāna ievēd no Krievijas un Ķīnas jēlnaftu, ogles un koksnī. Ķīna labprāt izmanto Japānas televizorus un ESM, bet japāņi arvien vairāk importē Ķīnas cukgaļu, jūras produktus, sojas pupas, kviešus un citus pārtikas produktus. Krievija saņem no Ķīnas retus metālus un plaša patēriņa preces, apmaiņā pārdojot Ķīnai rūpnieciskās iekārtas un būvējot AES. Ja vēl ņem vērā Japānas visai prāvās investīcijas Ķīnā un tai piešķirtos kredītus, tad kļūst skaidrs, ka trīsstūra dalībvalstīs ir savijušas savas ekonomiskās intereses lielā kamolā, kas arī ir miera un stabilitātes

daļējs garants Austrumāzija. Un ja Latvija pacenstos pēc iespējas vairāk ievīt šajā kamolā arī savus dzīparus tad tas visiem nāktu tikai par labu.

Ziemeļu teritoriju problēma un Latvijas varbūtēja nostāja tajā.

Bijušās Padomju Savienības izdevumos Japānas teritorija ir uzrādīta mazāka - tikai 372, 5 tūkstoš km². Šāda atšķirība acimredzot izskaidrojama ar pieeju Ziemeļu teritoriju problēmas risināšanā, kas pēc kara gados ir strīda ābols starp Japānu un PSRS; šobrīd, ar patieģējo Krieviju. 1905. gadā, zaudējusi karā ar Japānu, Krievija bija spiesta atteikties par labu Japānai no Sahalīnas salas dienvidu daļas. Pēc Japānas bezierunu kapitulācijas 1945. gada rudenī Padomju Savienība atguva tiesības uz Sahalīnas salas dienvidu daļu, pievienojot savai teritorijai arī Kuriļu salu grēdu (1875. gadā Japāna tās bija ieguvusi apmaiņā pret Sahalīnas daļu) un pie reizes, laikam jau ne bez Sabiedroto klusas piekrišanas, okupēja četras Kuriļu salas, proti: Etorofu (Iturup), Kuna, Sikotau un Habomai, kuru platība attiecīgi ir 3138, 1500, 255 un 102 km², kas kopā sastāda 4995 km². Jānorāda, ka japāņu iedzīvotāji no šīm salām, kā arī no Sahalīnas un Kuriļu salām tika isā laikā spaidu kārtā bez kādas atlīdzības izraidīti uz Japānu. Jāņem vērā, ka šīs 4 salas, kuru atdošanu stingri un visnotaļ pamatoti pieprasa Japānas valdība, neietilpst Kuriļu salu grēdā un nekad nav piederējušas nevienai citai valstij kā tikai Japānai. Bet padomju presē sastopamie apgalvojumi, ka šīs salas jau no seniem laikiem ir bijušas krievu zemes, neiztur ne mazāko kritiku, jo

Jau pašu salu nosaukumi, kas oficiāli tiek lietoti līdz pat šai dienai, nepārprotami liecina, ka tām nav nekāda sakara ne ar krievu valodu, ne ar pašu Krieviju. Pēckara gados PSRS vadītāji N. Hruščovs, M. Gorbačovs un arī patreizējās Krievijas līderis B. Jeļcins ir spēruši blikus soļus preti Japānai šīs problēmas atrisināšanā, bet ik reizi Krievijā virsroku ņēmuši ultranacionālistiskie spēki, kas noraida jebkādu Japānas puses argumentu šajā jautājumā. Atliek cerēt, ka tomēr ar laiku Krievijā sāks dominēt reālais saprāts, it sevišķi ņemot vērā Japānas valdības stingrās garantijas, ka nevienas ārzemnieks no šim četrām salām netiks izraidīts, bet, ja kāds vēlēšies izbraukt, viņš saņems krietni lielu kompensāciju. Krievijai galu galā būtu jāsaprot, ka, atrisinot šo ilggadīgo strīdu, ko japāņi dēvē par Ziemeļu teritoriju problēmu, var daudz ko panākt - gan saņemt no Japānas materiālo palīdzību, gan noslēgt miera līgumu, kas savukārt sekmētu liela mēroga investīcijas Sibīrijas un Tālo Austrumu tautas saimniecības attīstībā.

Acimredzot ceļš līdz šīs problēmas atrisināšanai būs ilgstošs un sarežģīts. Ātri pozitīvi rezultāti šajā jautājumā nav gaidāmi, jo Krievijas vadošo valstsvīru paziņojumi sakarā ar Japānas prasību sākt risināt samezglājušās Ziemeļu teritoriju lietas ir visai pretrunīgi. Ja S. Burbulis 1993. gada rudenī, apmeklējot Japānu, izteicās par labu šīs problēmas izskatīšanai, tad gandrīz tai pašā laikā Krievijas premjerministrs V. Černomirdins kategoriski noraidīja jebkādu iespēju, ka "mūžsenās krievu teritorijas" varētu tikt atdotas Japānai. Krievijas presē, radio un televīzijas pārraidēs redzētais un

dzirdētais neviļus izraisa secinājumu: jo tālāk rakstošie un runājošie atrodas no stridīgajām salīnām, jo kvēlāk viņi izsakās pret Japānas ierosinājumiem un jo dedzīgāk uzstājas tur dzīvojošo krievu interešu aizstāvju lomās, nemaz neuzklausot pašu cilvēku domas šajā jautājumā. Nevar noliegt, ka šāda aģitācijas kampaņa uzkurina plašās krievu tautas masās urrpatriotiskas jūtas, kas nebūt neveicina abu kaimiņvalstu - Krievijas un Japānas - labu, lietišķu attiecību tālāku labvēlīgu attīstību.

Var rasties jautājums: kādēļ latviešiem tik liela uzmanība jāvelta šai četru japāņu salu problēmai, ja tā atrodas no Latvijas gandrīz vai pretējā pasaules malā, un būtība ir Krievijas un Japānas, nevis Latvijas problēma? Tomēr jāņem vērā, ka Latvijai, tāpat arī Igaunijai, ir vēl neatrīnītas teritoriālās problēmas. Un kā Krievijā mēdz izteikties gan augsta ranga valstevīri, gan skaļi mitiņotāji, ja salas tiks atdotas Japānai, tad latvieši tūdaļ kategoriski pieprasis atpakaļ Abreni, bet viņiem ar savām prasībām sekos igauņi; un šādā gadījumā jau būs apdraudēts "vienotās un nedalāmās Krievijas" princips, kas tik dziļi iesakņojies un labu augsni radis daudzu jo daudzu dažādu nokrašu krievu sirdi. Tādēļ neatliek nekas cits, kā piekrist liela Japānas laikraksta "Tokyo Shimbun" viedoklim, kas, skarot 1993. gada oktobri paredzēto krievu un japāņu galotņu tikšanos, sniedza šādu paziņojumu: "Japānas valdība ar nolūku Jeļcina vizītes laikā rast ceļu teritoriālā jautājuma atrisināšanai nolēmusi panākt, lai kopējā noslēguma komunikē tiktu atzīta "Krievijas uzticība bijušās PSRS līgumu un starptautisko saistību ievērošanā un izpildīšanā". Šīs japāņu viedoklis ir izteikts pludliniju

formā, kas liecina, ka arī paši japāņi neliek lielā cerības uz sasāpējušā jautājuma drīzi atrisināšanu. Bet kāda nostāja šajā lietā varētu būt Latvijai? Nepārprotami, ka tikai morāls atbalsts masu komunikāciju līdzekļos un dažādos starptautiskos saietos nostājoties Japānas valdības pusē, ja "Ziemeļu teritoriju problēmas" izskatīšana nonāktu ANO vai kādas citas starpvalstu organizācijas kompetencē. Bet, ņemot vērā japāņu mentalitāti, grūti pat iedomāties, ka Japānas valdība varētu ierosināt kādu tiesas lietu, lai atgūtu savu senču zemes gabaliņu.

Japānas saimniecība.

Meži aizņem 67% (25 miljoni hektāru) Japānas teritorijas. Tie ir galvenais avots, no kura iegūst celtniecības materiālus un lielāko daļu koksnes, kas vajadzīga papīra ražošanai. Tomēr Japāna arvien vairāk un vairāk importē dažādus kokmateriālus. Ja 1965. gadā koksnes imports sastādīja 28,65% no valstij vajadzīgā apjoma, tad 1990. gadā šis rādītājs izaudzis līdz 73,6%. Tādējādi Japāna kļuvusi par lielāko iepircēju pasaules kokmateriālu tirgū, un koksnes importa apjoms atrodas otrajā vietā aiz jēlnaftas. Galvenie koksnes piegādātāji ir ASV, Malaizija, Indonēzija, Krievija, Kanāda un Filipīnas. Varbūt arī Latvija, kas pamatoti lepojas ar savu kokapstrādes rūpniecību, it sevišķi mēbelēm, varētu atrast noteiktu vietu Japānas tirgū.

Smagā rūpniecība.

Metalurģija. 1984. gadā šajā jomā Japāna sasniegta augstāko rādītāju - 106 miljonus tonnu nerāfīnētā

tērauda. Bet vēlākajos gados japāņu tērauda rūpniecībai uzradās sivi konkurenti - Āzijas jaunās industrializētās valstis, it sevišķi Korejas Republika. Tādēļ Japānas tēraudkausetāji, kas 1990. gadā sarāžoja 99 miljonus tonnu, dara visu, ko var, lai samazinātu produkcijas pašizmaksu, plaši ieviešot ražošanā jaunus materiālus un elektroniku. Kā jau gandrīz visās rūpniecības jomās, arī metalurģijā Japānas vājā vieta ir savu izejvielu trūkums, tādēļ Japāna līdz pat pēdējam laikam ik gadu importē ap 134 miljoniem tonnu dzelzsrūdas, 3 miljonus tonnu dzelzs lūžņus un 68 miljonus tonnu koksa ogles. Galvenie piegādātāji ir Austrālija, Brazīlija, Indija, ASV un Čīle.

Vēl smagāks stāvoklis Japānā izveidojies alumīnija ražotnē, kas patērē ļoti daudz elektroenerģijas. Līdz naftas krīzei augstākais sasniegums alumīnija ražošanā - 100 miljoni tonnu - tika sasniegts 1973. gadā, bet pēkšņais naftas un elektroenerģijas cenu kāpums izraisīja alumīnija ražošanas neapturamu kritienu līdz 300 000 tonnu gadā, tādējādi liekot Japānai atteikties no aktivitātes šajā jomā.

Naftas ķīmija. kas Japānas ekonomikas straujās attīstības gados ieņēma līderes pozīcijas, sāka zaudēt tās no 1983. gada, un ražošanas apjoms samazinājās par 30%. Pēdējos gados sakarā ar jēlnaftas cenu krišanos naftas pārstrādē manāma stabilizācija, bet japāņu uzņēmēji nelolo lielas cerības atkal sasniegt iepriekšējo gadu ražošanas līmeni šajā nozarē.

Kādreiz plaukstoša rūpniecības nozare Japānā bija akmenogļu ieguve. Bet tā sāka sabrukt jau

sešdesmitajos gados. Tad samērā lētā importa nafta padarīja ogļu šahtu ekspluatāciju par nerentablu. 1960. gadā darbojās vairāk nekā 600 raktuvju, kuru gada produkcija sasniedza 55 miljonus tonnu. Bet 1970. gadā ierindā bija palikušas 102 šahtas, dodot 40 miljonu tonnu gadā. 1985. gadā visā Japānā darbojās vairs tikai 11 lielās šahtas, un to gada kopprodukcija saruka līdz 16 miljoniem tonnu. Tā divdesmit piecu gadu laikā ogļraču saimē bija atlikusi tikai viena desmitā daļa (230 tūkstoši) no kādreizējā maksimālā skaita. Pārējie bija spiesti pārkvalificēties vai papildināt bezdarbnieku un psiholoģiski sabrukušo cilvēku rindas.

Sāpīgus triecienus pārcietusi arī Japānas kuģubūvniecība, kas savu ziedu laikā - līdz septiņdesmitajiem gadiem - apmierināja pusi no pasaules pieprasījuma. Bet 1973. gada naftas krīze izraisīja visā pasaulē ražošanas samazināšanos, kā rezultātā saruka naftas produktu un citu kravu jūras pārvadājumi, un japāņu kuģubūvētavas saņēma daudz mazāk pasūtījumu. It sevišķi jūtami bija zudusi interese par naftas supertankeriem, Japānas kuģu būvētāju lepnumu. Diktāvi paplašināja arī sīvā konkurence no citu valstu, it sevišķi Korejas Republikas, puses. Lejupslide turpinājās līdz 1980. gadam. Tad krasi pārmainījās konjunktūra. Jau 1990. gadā Japānas ieguldījums pasaules kuģubūvniecībā sasniedza 53,1% līmeni, un ūdeni tika nolaisti daudzi kuģi ar koptonnāžu pāri par 9,4 miljoniem tonnu.

Daudz stabilāks stāvoklis vērojams Japānas automobiļu rūpniecībā. 1991. gadā tās 11 uzņēmumi

saražoja 13,5 miljonus vieglo, autobusu un kravas automašīnu, t.i., vairāk nekā jebkurā citā valstī. Šī tautas saimniecības nozare Japānā ir ļoti robotizēta, tomēr tajā, dodot 10% no visas rūpniecības produkcijas, vēl arvien strādā 1,27 miljoni cilvēku, t.i., 3% no Japānas strādājošajiem iedzīvotājiem.

Elektronika ir Japānas visstabilākā un visplaukstošākā rūpniecības nozare. Tā attīstījās ļoti straujos tempos, un jau 1985. gadā Japāna izlaida 7,3 miljonus radiouztvērēju, vienu miljonu melnbalto televizoru (galvenokārt eksportam), 15 miljonus krāsu televizoru un 75 miljonus magnetofonu. Arī pēdējos gados šie cipari turas apmēram šādā pašā līmenī. Personālie kompjūteri - ap 3 miljonu gabalu, vordprocesoru - ap 6 miljoni gabalu, pusvadītāji - ap 16 miljardi gabalu. Japānas rūpniecībā ieviesti 1 430 000 roboti (ASV - 290 000, Vācijā - 149 000). Japāna allaž bijusi to valstu skaitā, kas ātri ievieš ražošanā zinātnes un tehnikas visjaunākos sasniegumus, tādēļ drīz vien no apgrozības Japānā izžudīs pie mums tik iecienītie kasešu magnetofoni, jo tur kasešu un parasto skaņuplašu vietā strauji ienāk "CD" (kompaktdisku) tehnika.

Dabiskās šķiedras komunikāciju tīkls. Šāda veida komunikāciju tīklu veido Japānas Telegrāfa un telefona korporācija (NTT). Pašreiz optiskā šķiedra tiek izmantota telefona vados atsevišķiem atslēgpunktiem, bet japāņu turpmākie plāni paredz apvienot visa veida informāciju - teksta, balss un attēla pārraidi - digitālajā (ciparu) formā un ievadīt to sakaru tīklā. Ja šādu tīklu izveidos, tad lielās

ESM, personālie kompjūteri, vārdu pārveidotāji (word processor), telefoni, faksimilaparāti un citas līdzīgas iekārtas varēs kalpot kā šā tikla termināli gan darba telpās, gan privātdzīvokļos, un tas pavērs ceļu informācijas plašai apmaiņai.

Augsta asuma televīzija. Šāda televīzijas sistēma, ko izveidojusi Japānas Radioraidījumu korporācija (NHK), pirmo reizi tika demonstrēta Cukubas izstādē "Expo-85". Šīs sistēmas raksturīgākā īpašība ir tā, ka ekrāns sadalīts 1125 horizontālās līnijās, tas ir, divreiz vairāk nekā tagadējais Japānas standarts - 525, tādēļ attēls ir ārkārtīgi skaidrs un dzidr. Turklāt šī sistēma dod iespēju palielināt televīzijas ekrānus par 30 %. Regulāras augstvizijas pārraides, kas notiek, izmantojot tām speciāli paredzēto mākslīgo zemes pavadoņi, Japānā sākušās 1990. gadā un pamazām iegūst arvien lielāku piekrišanu, lai gan tādēļ jāiegādājas jauna tipa televizors.

Piektās paaudzes skaitļotāji. 1982. gadā Jaunās paaudzes skaitļotāju Tehnoloģijas institūts (ICOT) uzsācis desmitgadu projektu, lai izveidotu jaunas paaudzes skaitļotājus, kuru darbības principi būtu pavisam citādi nekā tie, kas pamatā mūsdienai skaitļotājiem. Tā mērķis ir radīt mašīnu, kura imitētu cilvēka acu, ausu un mutes darbības un risinātu problēmas cilvēka būtnei līdzīgos domāšanas procesos. Turklāt šāda iekārta krasi uzlabotu mašintulkošanu un dažādu ekspertīžu veikšanu.

Transports. Japānā ir iespējams izmantot jebkādu satiksmes līdzekli - no divriteņa līdz pasaule

ātrākajiem elektriskajiem vilcieniem, kas 1976. gadā pilnīgi nomainīja tvaika lokomotīves. Tikai uz dažām lokālajām līnijām tūristiem par prieku vēl saglabāti seno laiku vilcieniņi. 1964. gadā, Tokijas olimpisko spēļu priekšvakarā, ekspluatācijā tika nodots "Sinkansen" (Jaunā maģistrālā līnija) dzelzceļš no Tokijas līdz Ūsakai (515 km), ko vēlāk pagarināja līdz Hakatai Kjusju salā. Šo 1069,1 km garo dzelzceļu, pa kuru ar nelieliem intervāliem (maksimumstundās 15-20 minūtes) un atsevišķos posmos ar ātrumu līdz 270 km stundā kursē 16 vagonu vilcieniņi, nešķērso neviena cita dzelzceļa līnija vai šoseja. Tagad klāt nākušas vēl divas "Sinkansen" līnijas - no Tokijas līdz Nigatai (Japānas jūras krastā) un no Tokijas līdz Moriokai - Honsju salas ziemeļos. Japānas staciju peronos ir iezīmētas skaidri saredzamas svitras un numuri, kas norāda, kur apstāties vajadzīgais vagonš. Japānas dzelzceļus var uzskatīt par spoguļi, kurā saskatāma šīs tautas tieksme pēc kārtības un organizētības. Lai nodrošinātu transporta rentabilitāti, 1987. gadā Japānas valdība privatizēja valsts dzelzceļus, kas sekmēja šī satiksmes veida vēl labāku darbību. Japānas dzelzceļa līniju kopgarums ir 26099 km, un pa tiem ik dienu brauc 28000 vilcienu. Tagad, kad no 1989. gada Honsju un Hokaido salas savieno pasaulē garākais zemūdens tunelis "Seikan" (53,85 km), bet no 1985. gada Sikoku un Honsju salas savieno Lielais Naruto tilts (1629 m), visas četras lielākās Japānas salas savienotas kā pa jūru, tā pa gaisu un zemi.

Labi attīstīts Japānā ir arī lielceļu tīkls - 3,0 km ceļu uz vienu teritorijas km². Šajā ziņā Japāna aizsteigusies

priekšā ASV (0,7 km) un VFR (2,0 km), bet, kas attiecas uz ceļiem ar cieto segumu, tad šajā ziņā Japāna ir stipri atpalikusi. Vēl arvien tur tikai 60% ceļu ir bruģēti vai asfaltēti, kamēr Rietumeiropā šis rādītājs sasniedz gandrīz 100%. Nav visai spidošs stāvoklis arī ātrgaitas autoceļu jomā. Pašreiz tādi savieno lielākās pilsētas un to kopgarums nepārsniedz 6000 km, taču tai pat laikā Francijā, Itālijā un Apvienotajā Karalistē šādi ceļi ir 6000 km garumā katrā. VFR - pat vairāk nekā 9000 km, bet ASV - 80 000 km. Pozitīva parādība uz Japānas ceļiem ir satiksmes drošība, kas ir daudz augstāka līmenī nekā ASV un Rietumeiropā. Ja pēdējā laikā Francijā gadā autokatastrofās uz 100000 iedzīvotājiem iet bojā 18 cilvēki, tad Japānā - tikai 7,7 cilvēki.

Lielās pilsētās transportu nodrošina elektriskie vilcieni, autobusi un taksometri. Tramvajs palicis tikai Hirosimā. Trolejbusi Japānā nav guvuši piekrišanu. Astonās lielpilsētās - Tokijā, Osakā, Nagojā, Kobē, Jokohamā, Saporō, Kioto un Fukuokā - izbūvētas metro līnijas.

Gaisa satiksmi ar ārvalstīm nodrošina 1953. gadā nodibinātā un 1987. gadā privatizētā aviācijas kompānija "JAL" (Japan Air Lines), kas pašreiz veic regulārus reisu uz 43 pilsētām 31 pasaules valstī. Ar katru gadu strauji pieaug japāņu skaits, kas dodas ārzemju ceļojumos, izmantojot gaisa transportu. 1986. gadā lidot grībētāju bija apmēram 5,5 miljoni, t.i., divtik daudz cik 1975. gadā, un pēdējā desmitgadē šis skaitlis acimredzot atkal būs divkārtšojies. Lai vēl labāk apmierinātu visu lidot

grībētāju prasības, pasaules gaisa telpu daudzās virzienos šķērso laineri, kas pieder vēl vienai lielai japāņu aviakompānijai (All Nippon Lines), bet iekšzemē lidojumus var veikt arī ar citu mazāku aviakompāniju lidaparātiem.

Jau daudzus gadus Japānas Dzelzceļa tehnisko pētījumu institūta zinātnieki risina jauna satiksmes līdzekļa - vilciena ar magnētisko levitāciju - izveidošanas problēmu. 1979. gadā izmēģinājumu trasē Mijadzaki prefektūrā šāds vilciens bez pasažieriem attīstīja ātrumu 317 km stundā, bet 1987. gadā tas ar pasažieriem uzstādīja jaunu rekordu - 400 km stundā. Šā vilciena lineārā dzinēja kā supervadītājs izmantots niobija un titāna sakausējums, bet dzesētāja lomu pilda šķidrās hēlijs. Ekonomisku problēmu rada ārkārtīgi dārgais hēlijs. Ja japāņu zinātnieki iegūtu supervadītspēju pie temperatūras, kas ir vismaz tāda kā šķidrājam slāpeklim, tad pašizmaksa krasī samazinātos. Tādēļ ne tikai japāņu dzelzceļnieki, bet arī daudzu citu nozaru speciālistu ļoti cer, ka Tokijas universitātes fiziķu grupa sekmīgi beigs pētījumus ar augsttemperatūras supervadītājiem, kas būtu milzīgs ieguldījums elektriskās spēka pārvaldē, enerģijas uzkrāšanā, transportā uz magnētiskās levitācijas principiem, kodolsintēzē, skaitļotāju tehnikā un daudzās citās jomās.

Lūras transports. Pirms otrā pasaules kara Japānai piederēja pēc lieluma trešā tirdzniecības flote pasaulē. Bet zaudejumi karā bija tik lieli, ka 1946. gadā Japānai bija palikuši tikai 17 okeāna kuģi. Taču jau 1959. gada beigās tirdzniecības flotes koptonnāza

tika atjaunota līdz pirmskara līmenim (ap 6500000 tonnu), un tagad Japānai pieder pēc apjoma trešā (pēc Līberijas un Panamas) tirdzniecības flote pasaulē - ap 41000000 tonnu. Taču Japānas kravu apgrozība ir tik milzīga, ka ar japāņu kuģiem 1990. gadā tika pārvesti tikai 20,5% eksporta un 37,4% importa kravu. Pašreiz Japānā darbojas 1089 ostas, no tām 127 ir lielas.

Arēja tirdzniecība.

1986. gadā Japānas eksports sastādīja 10, 7%, bet imports - 6,4% no iekšzemes kopprodukta; bet prognozē, ka 1993. gadā šie rādītāji mainījušies: eksports samazinājies līdz 8,1%, imports turpinājies pieaugt un sasniedzis 7,3%. Pēdējos gados vērojamas lielas pārmaiņas Japānas rūpniecības struktūrā, jo japāņu uzņēmēji palielina investīcijas ārzemēs izvietotajās rūpniecās, un, ja 1984. gadā šie uzņēmumi deva 4,3% no Japānas kopprodukcijas, tad, kā liecina aprēķini, 1993. gadā šis rādītājs, iespējams, pacelies līdz 8,2%. Turpinās starptautiska darba dalīšana starp Japānu un citām Āzijas valstīm, kas izpaužas intensīvā tirdzniecībā ar pusproduktiem un iekārtu komplektēšanas detaļām. Līdzīga situācija vērojama Japānas ražošanas un tirdzniecības attiecībās ar rūpnieciski attīstītām valstīm Ziemeļamerikā un Eiropā, kur Japāna vislielāko uzmanību pievēršusi automobiļu un elektroiekārtu montāžai.

Lūk, daži cipari, kas raksturo Japānas tirdzniecību. Tā, piemēram, 1990. gadā Japāna iztērējusi importam 217 miljardus ASV dolāru, un tai pat laikā

ieguvusi 280 miljardu dolāru, eksportējot savus ražojumus un sniedzot pakalpojumus dāzādās pasaules valstīs. Lai uzbūvētu jaunas rūpnīcas un ofīsus citās zemēs, Japāna 1990. gadā ieguldījusi 57 miljardus ASV dolāru.

Konvertējamas valūtas uzkrājumu ziņā Japāna ilgus gadus ieņem pirmo vietu pasaulē, un šie krājumi sastāda vairāk nekā 85 miljardi ASV dolāru.

Turpina pieaugt apģērbu un citu īslaicīga patēriņa preču imports, un ap 2000. gadu tas var pārsniegt eksportu. Pašreiz Japānai ir eksporta pārpalikums tirdzniecībā ar automobiļiem, darbgaldiem un elektriskām iekārtām, bet ir paredzams, ka arī šajā jomā pieaugs imports no attīstītām un jaunindustrializētām valstīm.

Japānas kopimportā gatavās produkcijas augstākais rādītājs sasniegts 1986.gadā - 41,8%. Bet Japāna sekmejusi aizjūras investīcijas un tehnoloģiju nodošanu kopuzņēmumiem, kā rezultātā gatavās produkcijas (kas daļēji ir japāniska) imports 1993.gadā - ne mazāks kā puse no visa valsts importa; un tas maziņa spriedzi tirdzniecībā starp Japānu un daudzām citām valstīm.

Kodolenerģija. Degizrakteņu un naftas niecīgo krājumu dēļ Japāna ir spiesta meklēt citādus enerģijas avotus. Jau 1987. gadā Japānā darbojās elektroenerģijas ražošanai piemēroti kodolreaktori, kas deva ap 29% Japānai vajadzīgās elektrības. Tai pat gadā Japānas Enerģētikas Komisija publicēja ilgtermiņa programmu kodolenerģijas

attīstībai un izmantošanai. Saskaņā ar šo plānu 2000. gadā AES jāsarāžo 53 miljonus kilovatu, kas sastādītu 40% no visu elektrogeneratoru jaudas, bet līdz 2030. gadam šiem rādītājiem jābūt attiecīgi 100 miljonus kilovatu, t.i., 60%.

Jauni enerģijas avoti tiek meklēti akmeņogļu sašķīdrināšanā un gāzificēšanā, termisko ūdeņu izmantošanā un saules bateriju pilnigošanā. Turpinās meklējumi enerģiju taupošas tehnoloģijas jomā.

Kosmosa pētījumi. Japānā jau ir palaisti daudzi mākslīgie zemes pavadoņi, ko izmanto laika apstākļu prognozēšanā, sakaru dibināšanā, radioraidījumos un zemeslodes novērošanā. Sākumā šo satelītu ievadīšanai kosmosā japāņi izmantoja ASV izveidotās raķetes, bet 1986. gadā Japāna sekmīgi palaista savu raķeti "H-1", kuras nesējspēks ir 550 kilogrami. Ar šāda tipa raķetēm līdz 1991. gadam palaisti septiņi zemes pavadoņi. 1992. gadā ģeostacionārā orbitā tika ievadīta jauna raķete "H-2". Ši 48 metrus augstā, 260 tonnu smagā un 2200 kg derīgas kravas nesošā iekārta ieņēma pienācīgu vietu starp Krievijas, Amerikas un Rietumeiropas līdzīgiem lidaparātiem. Japāna ir uzsākusi pētījumus, lai izveidotu "Shuttle" tipa kosmisko kuģi, kas dotu iespēju japāņu kosmonautiem piedalīties gaisa telpas apgūšanā.

Jūras dzīļu apgūšana. Japāņu zinātnieki lielu uzmanību pievērš pētījumiem tādās jomās kā jūras bioloģiskie resursi, jūras ūdeņu un dzīļu izejvielas, enerģijas avoti jūrā, jūras telpas izmantošana, kā arī jūras vides aizsardzība. Šiem nolūkiem 1981. gadā

uzbūvēja speciālu zemūdeni "Sinkai (Dziljūra) -2000", kas var nolaisties 2000 m dziļumā, bet 1989. gadā tika sekmīgi izmēģināta "Sinkai - 6500" zemūdene, kas būvēta no titāna kausējuma, un ar ko trīs cilvēki var veikt pētījumus 6500 m dziļumā.

Darbs un nodarbinātība.

Ap 90% japāņu uzskata sevi par piederīgiem vidējai šķīrai, jo japāņu strādnieki ierindojušies pasaulē vislabāk atalgoto darba cilvēku saimē. Sākot ar 1985. gadu, darba samaksa ir par 16% augstāka nekā Amerikā. Problēmas izraisa tas, ka Japāna vēl arvien atpaliek no ASV un Eiropas brīvdienu, atvaļinājumu un darba stundu ziņā. Japāņi turpina strādāt sešas dienas nedēļā, un tikai lielos uzņēmumos reizī mēnesī ir piecu dienu darba nedēļa. Arī brīvdienas strādājošam japāņim ir par 10 mazāk nekā caurmērā Eiropā. Ražošanas sfērā darba nedēļa Japānā ilgst 43,6 stundas, t.i., gandrīz par 7 stundām vairāk nekā VFR. Bet jau tuvākajā nākotnē paredzama darba laika samazināšana līdz 40 stundām nedēļā. Bezdarbs Japānā jau daudzus gadus turas apmēram 3% līmenī, bet pilnīgi iespējams šā rādītāja pieaugums tādēļ, ka bezdarbnieku skaitā iekļaus daudz strādnieku - galvenokārt sieviešu, kas strādā nepilnu darba dienu. Astoņdesmito gadu beigās tādu bezdarbnieku bija 5,03 miljoni, t.i., 11,7% no visu nodarbināto cilvēku skaita.

Izglītība un zinātne.

Tā ir sadalīta piecos posmos: bērnudārzi (1-3 gadi), kas ļoti bieži darbojas tikai dažas stundas

dienā), pamatskola (seši gadi), zemākās pakāpes vidusskola (tris gadi), augstākās pakāpes vidusskola (tris gadi), universitāte vai kāda cita augstākā mācību iestāde (parasti četri gadi). Ir arī koledžas, kur mācības ilgst divi-trīs gadi. Visiem bērniem no 6 līdz 15 gadiem mācības ir bezmaksas un obligātas. Jau daudzus gadus zemākās pakāpes vidusskolas audzēkņu lielumielaais vairākums (94%) turpina izgloties un apmēram 35% no vidusskolu absolventiem stājas augstskolās. Tas ir mazāk nekā Amerikas Savienotajās valstīs, kur šis rādītājs ir gandrīz 50%, bet vairāk nekā Rietumeiropas valstīs (20-30%). Visos piecos izglītības posmos līdztekus valsts mācību iestādēm pastāv arī privātas skolas un universitātes. Sevišķi liela nozīme tām ir pirmsskolas un augstskolas izglītībā. Pēdējā desmitgadē 76% bērnu darzu audzēkņu un 73% studentu apmeklēja privātas mācību iestādes. Tas pats sakāms arī par 28% augstākās pakāpes vidusskolu skolēniem.

Lai iestātos vidusskolās un universitātēs, reflektantiem jānoliek iestājeksāmeni, kas ir ļoti stingri, it sevišķi tajās mācību iestādēs, kas ieguvušas augstu tautas atzinību. Konkurēnce ir visai sīva, tādēļ ļoti daudzi papildus apmeklē vakara privātskolas un kursus, lai varētu sekmīgi izturēt pārbaudījumus, ko Japānā mēdz dēvēt par "eksāmenu elli".

Japānas skolās mācību gads sākas aprīlī un beidzas martā. Vasaras brīvdienas ilgst apmēram sešas nedēļas. Mācības nenotiek valstssvētku dienās, divas nedēļas pēc Jaungada un vēl divas nedēļas starp aizrītejušo un jauno mācību gadu.

Mācību nedēļa sākas pirmdienā un beidzas sestdienā ap pusdienlaiku. Stundas parasti notiek no 8.30 rītā līdz 3.00 pēcpusdienā, bet daudzi skolēni paliek skolā līdz 5.00-6.00 pēcpusdienā, lai nodarbotos ar sportu vai kādu mākslas veidu.

Japāņu pamatskolās klases reizēm ir ļoti pārslogotas - līdz 40 skolēniem. Gandrīz visās vidusskolās pastāv stingra prasība nēsāt formastērpu. Zēni parasti ir tērpti melnos uzvalkos ar misiņa pogām un stāvām apkaklitēm, bet meitenes valkā zilas "matrožu" blūzes un plīvētus svārkus. Skolēni un skolotāji ir atbildīgi par telpu un apkārtnes uzturēšanu tīrībā un kārtībā.

Pieaudzis to japāņu studentu skaits, kas dodas iegūt zināšanas ārzemju augstskolā, tagad ik gadu tur studē ap 26 000 studentu. Tai pat laikā Japānā mācās pāri par 16 000 ārzemju studentu; no viņiem apmēram 85% ierodas no Āzijas valstīm.

Liela ietekme tautas audzināšanā un izglītībā ir dažādām kultūras iestādēm. Lēš, ka pašreiz Japānā darbojas 1320 publiskās bibliotēkas, 577 muzeji, 160 mākslas muzeji, 40 zoodārzi, 30 akvāriji un 23 botāniskie dārzi.

Lielas zinātniskas problēmas tiek risinātas 972 zinātniskās izpētes un tehniskajos institūtos; tajos strādā 305 tūkstoši zinātnisko darbinieku. Tādējādi Japānā uz 10 000 iedzīvotājiem ir 26 zinātnieki, kas nodarbojas ar pētījumiem dabas un eksakto zinātņu jomā. Trīs izcili japāņu fiziķi - Hideki Jukava, Siničiro Tomonaga un Reona Esaki

kļuviši Nobela prēmijas laureāti attiecīgi 1949., 1965. un 1973. gadā. Šo prēmiju 1981. gadā saņēma ķīmiķis Keniči Fukui, bet 1987. gadā medicīnas speciālists Sasumu Tonegava. Josunari Kavabata ir Nobela prēmijas laureāts literatūrā, 1968. gadā.

Informācijas līdzekļi.

Japāna pamatoti tiek uzskatīta par avīzmiņu valsti. Pašreiz tur tiek izdoti 124 dienas laikraksti ar 48 miljoni eksemplāru lielu metienu. Ņemot vērā, ka dažiem laikrakstiem ir arī vakara izdevumi, kopmetiens sasniedz 68,7 miljonus eksemplāru. Četri lieli laikraksti - The Japan Times, Asahi Evening News, Mainichi Daily News un Daily Gomiuri - iznāk angļu valodā un tos var iegādāties lielākās pilsētās.

Japānā darbojas divas privātas ziņu aģentūras - Kyodo (Kjodo) un Jiji (Dzidzi). Kyodo štatos ir savi korespondenti 40 lielās ārvalstu pilsētās un cieši kontakti ar 5 ārzemju informācijas aģentūrām, bet Jiji ar informāciju apgādā tās biroji 26 galvenās pasaules pilsētās un 20 ārzemju informācijas avoti. Japānā pašreiz uzturas 301 ārzemju preses, radio un televīzijas korespondents. Periodikas klāstu Japānā palielina ap 4000 dažādu žurnālu. Japāņu jaunieši arvien mazāk pievēršas rakstiskam vārdam, toties aizrautīgi šķirsta komiksus. Ir tādi komiksu žurnāli, kuru nedēļas tirāža sasniegusi jau 4 miljonus eksemplāru.

Un vēl jāuzsver, ka japāņu laikrakstu redakcijas pašas piegādā abonentiem pasūtītos izdevumus tā,

lai lasītājs varētu ielūkoties avīzē vēl pirms došanās no mājām uz darbu.

Radio un televīzijas pārraides nodrošina valsts radiokompānija (NHK), kā arī ap 140 privāto raidītāju un studiju. Tokijas reģionā darbojas 7 TV kanāli, bet citos rajonos uztveramas pārraides vismaz 3 kanālos. Televīzijas studijas caurmērā darbojas 18 stundas diennakti, bet radiostacijas raida bez pārtraukuma 22 stundas. Kādreiz japānis sēdēja pie televizora caurmērā 3 stundas dienā, bet nedēļas nogalē - pat 4 stundas. Taču, sākot ar 1984. gadu, japāņi mazāk pievēršas televizora ekrānam, jo sakarā ar brīvdienu skaita pieaugšanu japāņi vairāk sporto, ceļo, pavada laiku citos ārpusmājas pasākumos. Kabeļu televīzija vispirms sāka attīstīties kalnainajos apvidos, kur pārraides bija grūti uztveramas, taču drīz vien šī tehnika ātri attīstījās arī lielpilsētās, piedāvājot plašu programmu izvēli vairāku desmitu kanālos.

Japāņu dzīvesveids.

Pirms otrā pasaules kara japāņi dzīvoja lielās ģimenēs: trīs un vairāk paaudzes kopā. Bet pēckara gadu strauji ekonomikas attīstība ieviesa lielas pārmaiņas arī ģimenes sastāvā, jo tagad to parasti veido tikai vecāki ar bērniem. Krasi samazinājies bērnu skaits ģimenē. Ja 1930. gadā precētai sievietei caurmērā bija 4,7 bērni, tad astoņdesmito gadu beigās šis skaitlis sarucis līdz 1,8. Daudzi jaunieši, kuri pārcēlušies uz dzīvi lielpilsētās, dzīvo uzņēmumu kopmitnēs vai irē istabiņās, un tādējādi japāņu caurmēra ģimenē pašreiz ir 3,22 cilvēki. Japāņi ir labi

apgādāti ar mājturības tehniku. Jau 1981. gadā 99,2% ģimeņu bija ledusskapji, 98,5% - krāsu televizori, 95,4% - putekļu sūcēji, 58,5% - stereofoniskie atskaņotāji un 41,2% - gaisa kondicionētāji. Katrai piektajai ģimenei bija automašīna. Smagāka problēma ir cilvēku apgāde ar dzīvokļiem. Zemes gabalu dārdzība - it sevišķi lielpilsētās - liek japāņiem būvēt mājas ļoti saspiesti. Statistikas dati liecina, ka pēdējos gados privātipasumā ir 62,4% dzīvojamu māju, 24,3% dzīvokļu izīrē privātpersonas, 7,6% pašvaldības, bet 5,7% dzīvokļu saviem darbiniekiem izīrē firmas un valsts iestādes. Tokijas-Jokohamas rajonā dzīvokli ir caurmerā 3,9 istabas, bet kopplatība ir 66,82 m² (privātmājās 93,06 m²). Daudz sliktāki dzīves apstākļi ir tajos namos, ko izīrē pašvaldības, firmas un valsts iestādes. Parasti tās ir daudzstāvu ēkas, dzīvokļi tajās šauri; ne velti japāņi, kuri ir spiesti mitināties tajos, dēvē tos par trušu būriem.

Japānas celtniecības ministrija izvirzījusi mērķi, lai līdz 2000. gadam pilsētās vismaz pusei no četrpadsmit cilvēku dzīvokļiem kopplatība būtu 91 m²: Trīs guļamistabas, viena dzīvojamā istaba un virtuves ēdamistabas zona.

Japānas dzīvoklis ir senā un modernā sakausējums. Tajā mēdz būt eiropiešu gaumē iekārtota telpa, bet arī tradicionālās japāņu istabas. Grīdas tajās noklātas ar biežām salmu mašām - tatami. Ieejot japāņu dzīvoklī, jānoveļk ielas apavi un jāuzvelk čības, bet, ieejot tatami istabā, čības jāatstāj gaiteni. Gulēšanai un tatami izklāj mikstus pējus futonus, ko no rīta sarīcina un saliek sienas skapī. Gandrīz katrā japāņu dzīvoklī ir o-furo, kā

dēvē īpatnēju kvadrātveidīgu dziļu vannu. To piepilda ar aukstu ūdeni, ko sasilda ar speciāli iekārtotu sildītāju. Pirms došanās vannā jānomazgājas ar ziepēm, sēžot tai blakus uz ķebliņa. Pēc ziepju noskalāšanas var kāpt vannas ūdenī. Visa ģimene mēdz izmantot vienu vannas ūdeni, un japāņiem vannošāns ir ļoti tikams atpūtas brīdis.

Tipiskā japāņu maltītē ietilpst sautēti rīsi, saknes, sojas pupu vira (miso), marinēti dārzeņi - parasti rutki un zivis vai gaļa. Un, protams, neiztrūkstošā asā sojaspupu mērce (sjoju). Kā piedevas rīsiem var būt žāvētas jūras aļģes (nori), kas ir ļoti veselīga barība, jo satur daudz joda. Iecienīts ēdiens ir plāni jēlas zivs gabaliņi (sasimi), ko pasniedz kopā ar mārutkiem. Jēlas zivs gabaliņu var novietot uz etiķotas rīsu picīņas, kas ietīta dārzeņu lapās. Iznāks suši. Lai gan šā ēdiena izgatavošana šķiet visai vienkārša, tomēr, lai kļūtu par labu suši meistarū, jāmacās daudz gadi.

Ārzemniekiem garšo tempura - mīklā cepta zivs ar dārzeņiem. Šo ēdienu 16. gadsimtā Japānā ievada portugāļi, un kopš tiem laikiem tas kļuvis par japāņu tradicionālo maltīti. Pirms simts gadiem japāņu uzturā gandrīz nebija gaļas. Bet tagad viņiem ir plaši zināmas brīnišķīgas receptes par čāju, cūkgaļas un liellopu gaļas gatavošanu. Nav peļams arī sukijaki - dziļā katlā cepta liellopu gaļa ar dārzeņiem un sojaspupu sieru (Tofu). Populārs ēdiens ir nūdeles (udon). Tās parasti mēdz pasniegt dziļās bļodiņās ar sakņu, gaļas vai zivju zupu.

Pēc maltītes gandrīz visur, kur satiekas cilvēki, labākais dzēriens ir zaļā tēja (o-ča), kuru dzer

karstu bez kādām piedevām. Japāņi nebūt nav atturībnieki un labprāt iemalko arī risu degvinu (sakē) vai viskiju, bet vislielākā piekrišana ir alum.

Japānā var nobaudīt ēdienus no visām pasaules malām - ķīniešu, korejiešu, indiešu, krievu u.c. Bet jaunā paaudze labprāt mēlojas ar hamburgeriem, picām un citiem "ātrieiem ēdieniem". Japāņi ēšanas reizēs lieto koka irbuliņus - apmēram 20,5 miljardus pāru gadā.

Ikdienā japāņi valkā tādus pašus tērpus kā vairākums citās valstīs. Bet svētkos sievietēm patik ietērties tradicionālajā kimono, ko apjož plata josta obi. Jaunu meiteņu kimono ir spilgti, gaiši, gados vecākas sievietes tos izrauga klusinātos toņos, bet vīriešu kimono ir tumši melni. Kāzās un citos svinīgos gadījumos precēti cilvēki velk mugurā melnu kimono ar dzimtas ģerboni. Labas kvalitātes kimono ir ļoti dārgs (reizēm jaunas automašīnas cenā), tādēļ tos rūpīgi glabā un nodod mantojumā: māte meitai, tēvs dēlam. Jaunas meitenes mēdz apmeklēt kursus, lai iemācītos pareizi valkāt kimono un sasiet obi. Kimono paveids ir jukata. Tas ir viegls gaišs kokvilnas halāts, ko velk mugurā svētkos vasaras laikā vai pēc vannas. Tādēļ nevajag uzskatīt par kimono šādu jukatu, kas parasti atrodas japāņu viesnīcu numuros.

Valkājot kimono, nedrīkst vilkt kājās kurpes. Tās aizvieto augstzoļu koka tupeles getas vai plānas kokvilnas, salmu vai ādas sandales dzori. Šādus apavus valkā ar ipatnējām kokvilnas auduma zeķēm tabi, kurās liels pirksts tiek atdalīts no

pārējiem (tāpat kā mūsu dūraiņos), lai šajā atstarpē varētu iemaukt apavu siksnīpu.

Japānas galvenās reliģijas ir sinto un budisms. Lai gan mūsdienās ļoti daudz japāņu uzsver, ka viņiem nav noteiktas ticības, un varbūt tieši tādēļ viņi ievēro šo abu reliģiju paradumus un tradīcijas. Piemēram bērna piedzimšanas un kāzu ceremonijas tiek vadītas saskaņā ar sinto rituālu, bet bēres - pēc budisma kanoniem. 16. gadsimta vidū portugāļu misionāri Japānā sāka sludināt Kristus mācību, bet līdz pat šim laikam kristīgo japāņu skaits ir visai neliels.

Sinto ir japāņu dzimtā reliģija, kuras sākums rodams vēsturē un mitos. Cilvēki ticēja, ka garīgie spēki kami eksistē dabā - kokos un kalnos, jūrā un vējā. Seno laiku cilvēki pielūdza šos spēkus un dzīvoja saskaņā ar dabu. Sinto ticībai attīstoties, kami rindas papildināja senču, varoņu, cienījamu cilvēku gari. Sākumā cilvēki devās pie dabas, lai godinātu kami, bet vēlāk to pielūgšanai būvēja tempļus. Dažās japāņu mājās mēdz būt neliels "Dievu plauktīņš", uz kā novieto ēdienu dieviem.

Budisms, kas radies Indijā, ienācis Japānā caur Ķīnu un Koreju. Atcerēsimies, ka Japānā ir izplatītas dažādas budisma sekas - ne tikai pie mums tik izdaudinātā Dzen, bet arī Ničiren, Sington, Tendai un daudzas citas. Budistu tempļi atrodas Budas tēls, un ticīgie tempļa priekšā mēdz kvēpināt aromātiskās svecītes un klusi noskaidīt kādu lūgšanu. Daudzās ģimenēs ir Budas altāris, pie kura tiek godināti dzimtas senči.

Saskaņā ar 1946. gada konstitūciju visiem Japānas pilsoņiem tiek garantēta ticības brīvība. "Nevienu reliģiskai organizācijai nav valsts privilēģiju un arī nav politiskas varas. Valdība un tās institūcijas atturas no reliģijas mācīšanas vai kādas citas reliģiskas darbības".

Mūsdienās ir diezgan daudz japāņu, kuri noraidoši izturas pret sinto, jo tās priesteri kara gados atbalstīja militaristisko sistēmu un slavēja Japānas agresīvos karagājienus.

Japānā ir vairāki tradicionāli teātra žanri. Teātra pirmās sākumi meklējami sirmā senatnē, bet uzplaukums sākās tikai 14. gadsimtā. Aktieri tēlo maskās un senlaicīgos tērpos. Dejas raksturīgs lēns solis, kustības liegas, it kā palēlinātas. Izcēlāji pavada iepatnēja dziedāšana viru kora izpildījumā. Vispazīstamākais žanrs Kabuki radies 17. gadsimtā. Lugas ir piesātinātas ar dramatiskiem skatiem un daudzām kustībām. Tērpji komplicēti un grezni. Zobenu ciņas, straujas dejas, acumirkīgas kostīmu maiņas un speciāli efekti, piemēram, sniegu puteņi, zibepi un pērķona dārdītas viss ir kabuki neatņemama atribūtika.

Bunraku ir lelļu teātris. Pirmās izrādes notikušas 16. gadsimtā. Lelļu izmēri svārstās no viena līdz pusotram metram. Uz skatuves katru lelli vada trīs lellinieki. Viņi ir ģērbti melnās drānās ar apmetni, kas nosedz seju. Viens vada lelles galvu un labo roku, otrs - kreiso roku, bet trešais - kājas. Ja lelle ir sieviete, un tādai lellei nemēdz būt kājas, trešais skatuves meistars darbojas ar lelles tērpu, radot kāju kustību iespaidu.

Visiem žanriem raksturīgs mūzikas pavadījums - bungas, flautas sjakuhači, trīsstīgu sjamiseni un četrpadsmit stīgu koto. Kabuki lielākā ipatnība ir tā, ka šo žanru lugās visas lomas tēlo tikai vīrieši.

Mūsdienā japāņiem, it sevišķi jaunajai paaudzei, tradicionālo teātru izrādes ir grūti saprotamas, tādēļ skatītāji parasti izmanto austiņas ar komentētāju skaidrojumiem par to, kas notiek uz skatuves un ko runā lugu varoņi.

Tējas ceremonija (canoju) sāka attīstīties 15. gadsimtā. Ceremonijas saimniece gatavo tēju un pasniedz to viesiem. Abas puses stingri ievēro sen izstrādātus smalkus noteikumus, kas padara ceremoniju vienkāršu, ieturētu un pievilcīgu, bez liekām kustībām. Pirms ceremonijas saimniece rūpīgi sakopj dārzu un atlasa dekoratīvus materiālus tējas istabas izdaiļošanai. Viesi apspriež un novērtē sagatavošanās darbu. Ceremonijas dalībniekiem labi jāorientējas arhitektūrā, dārzkopībā, keramikas un porcelāna traukos, kaligrāfijā, valsts vēsturē, reliģijā utt. Lai to visu apgūtu, vajadzīgi daudzi gadi.

Ziedu sakārtošana (ikebana), ko sevišķi iecienījušas japāņu sievietes, arī radusies 15. gadsimtā. Ziedu kārtošanā gadsimtu ritumā izveidojušies dažādi stili, gan visai lakoniski, gan ļoti sarežģīti un ekstravaganti, bet jebkurā gadījumā ziedu buķetei jāsimbolizē debess, zemes un cilvēka attiecības.

Japānas valsts svētki

1. janvāris	Jaunais gads
15. janvāris	Pilngadības diena
11. februāris	Valsts dibināšanas diena
21. marts	Pavasara ekvinoācijas diena
29. aprīlis	Apzaļumošanas diena
3. maijs	Konstitūcijas diena
5. maijs	Bērnu diena
15. septembris	Vecu cilvēku godināšanas diena
23. septembris	Rudens ekvinoācijas diena
3. novembris	Kultūras diena
23. novembris	Pateicības darbam diena
23. decembris	Imperatora dzimšanas diena

Ja 4. maijs iekrīt darba dienā, tā arī ir izejamā diena.
Ja svētku diena iekrīt svētdienā, tad arī nākošā
pirmdienā ir izejamā diena.

Līdztekus oficiālajām valsts svētku dienām, Japānā tiek plaši svinēti vairāki tautas svētki. Piemēram, mirušo piemiņas diena augusta vidū. Pēc japāņu ticības šajā laikā mājas atgriežas mirušo dvēseles. Svētku noskaņu kuplina īpašas dejas, uguns kuri un ugunošana.

3. martā ir leļļu svētki, ko var uzskatīt arī par meiteņu svētkiem. Šajā dienā mājas ar sarkanu audumu izrotā kādu plauktu, uz kā novieto greznas lelles. 5. maijs ir Bērnu diena, taču būtībā tie ir zēnu svētki. Pie augsti paceltām kārtīm pret vēju plīvinās papīra karpas - pa vienai katram šajā mājā dzīvojošam zēnam. Karpas, kas mēdz peldēt pret upes straumi, simbolizē vīrieša kārtas cilvēka neatlaidību un izturību.

15. novembrī ir "septiņi - pieci - trīs" svētki. Tie veltīti tām ģimenēm, kurās ir bērni, kuri šajā gadā sasnieguši 7 gadu, 5 vai 3 gadu vecumu.

Ir vēl citi dažādu apgabalu, pilsētu un ciematu vietējie svētki un festivali.

Latvijas sakari ar Japānu.

Dokumentāli apstiprināti latviešu un japāņu kontakti, diemžēl saistās ar 1904. - 1905. gada karu, kad tālās Ķīnas apgabalā Mandžūrijā spēkiem mērojās krievu un japāņu bruņotie spēki. Šajā karā piedalījušies vēlākais kara ministrs Jānis Balodis, toreizējais ģenerālis Pēteris Mežaks, kurš pēc Neatkarīgās Latvijas izveidošanas tika iecelts par Latvijas konsulu Mandžūrijas pilsētā Harbinā, arī vēlākais valsts prezidents Gustavs Zemgals. Starp karā kritušajiem bija daudz latviešu, tai skaitā ģenerālštāba pulkvedis Laimiņš. No 1917.g. līdz 1922.g. Japānas pilsētā Kobē par estētikas un citu priekšmetu profesoru strādājis Jānis Andrejs Ozoliņš, kurš Japānā apguva japāņu valodu un bija pirmais japāņu literatūras tulkotājs latviešu valodā. Japānā viņš publicējis rakstus par latviešu rakstniekiem un to darbiem.

Diemžēl Klusā okeāna kara liesmās gāja bojā daudzas Japānas bibliotēkas un arhīvi, tādēļ līdz šim laikam no Japānas izdevies saņemt kopijas veidā tikai vienu Jāņa Ozoliņa darbu, kas 1921. gada janvārī publicēts žurnālā "Kansai Bungaku" ("Kansajas apgabala literatūra") trešajā burtnīcā. Diezgan apjomīgu rakstu (21 lappuse):" Jānis Poruks un

latviešu literatūra" (autors - Jānis Ozoliņš, japāņu valodā tulkojis japānis Kusabe Kuriaki (pēc teksta spriežot, raksts bijis angļu valodā). Jādomā, ka J. Ozoliņš nebija apguvis japāņu valodu tik labi, lai varētu iztikt bez tulka palīdzības. Atgriezies 1922. gadā dzimtenē, J. Ozoliņš (parakstījies arī ar pseidonīmu Andrējs Burtņieks) uzsācis aktīvu Japānas popularizēšanas darbu, bet jau 30. gadu sākumā japāņu literatūra vairs nav A. Burtņieka uzmanības centrā. Vai nebija pieejami literārie darbi oriģinālvadā, vai noplakusi lasītāju interese par japāņu tautas garamantām? Apmēram tai pat laikā darbību japāņu literatūras jomā pārtrauca arī Arveds Švābe. Lai gan viņš japāņu valodu nezināja un tādēļ savos darbos nereti pieļāvis faktu kļūdas, tomēr nenoliedzams ir viņa lielais veikums japāņu dzejas latviskošanā.

Ļoti aktīva japāņu literāro darbu tulkošana tieši no oriģināla, kā arī no starpnieku valodām, galvenokārt krievu, retāk - angļu, sākās 1966. gadā, un līdz šim laikam latviešu valodā, neskaitot atsevišķus stāstus, izdotas turpat piecpadsmit japāņu autoru grāmatas. Japāņu literatūras ienākšanu Latvijā sīki izpētījusi Ingūna Beķeres, kas savu pētījumu rezultātus apkopojusi rakstā "Ja Japānas nebūtu, tā būtu steidzīgi jāizdomā" ("Grāmata", 1990, 3. nr., 47-52. lpp.).

Diemžēl japāņu literātu un tulkotāju devums savas tautas iepazīstināšanai ar latviešu literatūru ir visai niecīgs - Pumpura "Lāčplēsis" (atstāstījums prozas veidā bērniem un pusaudžiem), tautas pasaka par ganiņu, Kobes pilsētas literāta Tokudzi Akamacu no

krievu valodas atdzejotais Raiņa dzejas krājums "Tālas noskaņas zilā vakarā" un Ingūnas Beķeres Kobes žurnālā "Sitohilhyo" (Dzeja un kritika) 44. nr., 1993. gada pavasarī, publicētais raksts "Mūsdienu latviešu literatūras apskats". Tas arī viss. Tātad šajā jomā gan japāņiem, gan latviešiem darba vēl bez sava gala.

1921. gadā Japāna atzina Latviju *de jure*. Pirmais goda konsuls Japānā bija jau minētais Jānis Andrējs Ozoliņš, bet pēc viņa aizbraukšanas no Japānas Latvijas goda konsula pienākumus, nu jau Tokijā, no 1925. gada līdz Latvijas okupācijai 1940. gadā pildīja Lielbritānijas pavalstnieks Hans Hunters. Tajos gados daudz aktīvāku darbību Latvijā izvērša Japānas valdība, nodibinot Rīgā savu pārstāvniecību - gan sūtniecības, gan vēstniecības rangā. Šo diplomātisko iestāžu rosība bija daudzšķautņaina un vienā šādā šķautnē ļauj ieskatīties bijušā Japānas militārā atašeja Latvijā Teranobu Onoderas dzīvesbiedre Juriko Onodera, kura 1985. gadā Tokijā publicēja atmiņu krājumu "Baltijas jūras krastos". Grāmatas fragments, kas attiecas uz šā precētā pāra darbību Rīgā, ir tulkots latviski un publicēts laikrakstā "Diena" (1993.g. 13. februāris). Ir mainījušies Japānas vēstnieki un braukājuši dažādi atašeji. To visu 1991. gadā savā kursa darbā "Latvijas-Japānas attiecības: 1918.-1940." sīki aprakstījis Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātes 5.kursa students Andris Bobrovskis, tomēr jāteic, ka pirmās Neatkarīgās Latvijas pastāvēšanas gados tās kontakti ar Japānu bija visai niecīgi un tie neatbilstīgas ne kultūras, ne tirdzniecības jomā. Vilberts Krasnais savā grāmatā "Latviešu kolonijas" (Rīgā,

1938.) norāda, ka tajos gados Japānā pastāvēji dzīvojuši ne vairāk par pieciem latviešiem (Tokijā tikai viens, pārējie attālākos centros), un viņi visi nodarbojušies ar tirdzniecību. Ko viņi tirgojuši, tā arī paliek nezināms. Ja pirmskara Vecrīgā bijis japāņu veikaliņš, kur pārdeva saulesargus un citus japāņu niecīpus, bet japāņu okupētajā Ķīnas pilsētā Harbinā reiz kādā ķīniešu bodītē pārdošanā bijis pāris desmit konservu kārbu ar Latvijas šprotēm un ķilvām un vēl pāris paciņu Līgatnes pasta papīra, tad pats par sevi saprotams, ka to nekādi nevar uzskatīt par starpvalstu ekonomisko sadarbību.

Pēc otrā pasaules kara sakari kļuva daudz plašāki. Jau septiņdesmito gadu sākumā Latvijas un Japānas Aiči prefektūras arodbiedrības parakstīja nolīgumu par sadarbību un delegāciju apmaiņu, bet 1974. gadā tika noslēgts sadarbības nolīgums ar Kobes pilsētu, kas paredzēja daudz plašāku sakaru attīstību kultūrā un sportā, savstarpēju informāciju pilsētas celtniecības jautājumos, izstāžu rīkošanā, tirdzniecībā utt. Padomju gados, kad privātselojumi uz ārzemēm bija ārkārtīgi ierobežoti, šie kontakti pavēra iespēju vairākiem simtiem Latvijas iedzīvotājiem kaut daļēji ieskatīties Japānas dzīvē un tai pat laikā iepazīstināt japāņus ar Latvijas sasniegumiem mākslā, sportā un citās jomās, jo Japānā bijuši Latvijas labākie dziesmu un deju kolektīvi, kori, sporta komandas, gleznotāji, skulptori, fotomākslas meistari, laikrakstu korespondenti u.c. Lidzīga atsauce bija arī no Japānas puses, un šādi kontakti, protams, turpinās arī pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas.

Ir pamats apgalvot, ka pēc Latvijas neatkarības atgūšanas tās sakari ar Japānu attīstās veiksmīgi. Pirmais viesis no Japānas 1991. gada septembrī bija laikraksta "Kobe Simbun" korespondents. Latvijas mežu degšanas laikā (1992.) Kobes municipalitāte piegādāja speciālu ugunsdzēsēšanas inventāru. 1992. gadā Rīgu apmeklēja Kobes pilsētas delegācija, Kobes mēra vietnieka vadībā. Lidzi bija dāvana - divi mikroautobusi Rīgas pilsētas valdes vajadzībām, bet citu apsolīto dāvanu - lielu torņveidīgu pulksteni - japāņu speciālisti vēlāk samontēja pie Latvijas Mākslas akadēmijas. Visai aktīvi sakari izvērsušies 1993. gadā: japāņu vadošo laikrakstu redakciju veterānu tikšanās ar Augstākās Padomes priekšsēdētāju Anatoliju Gorbunovu un Latvijas žurnālistiem, "Vaseda" universitātes absolventu viru kora koncerts Rīgā (tas tika atklāts ar "Dievs, svēti Latviju!", ko japāņi nodziedāja latviski). Uz dziesmu svētkiem koris no Kobes neieradās, toties tā vietā atbrauca Hokaido koris no Saporu pilsētas. Kobiēšus viņu pašu pilsētā ar latviešu kora mākslu jau otro reizi priecēja mūsu slavenais "Ave sol", bet vērot un aprakstīt Dziesmu svētku norisi Latvijā bija ieradies arī "Rīgas Balss" partneris no laikraksta "Kobe Simbun" Okinaga, kas tālo ceļu uz Rīgu mēroja jau otro reizi. Tūlīt pēc Dziesmu svētkiem Kumamoto pilsētas jauniešu simfoniskā orķestra koncerti Rīgā. Latviju neaizmīrsa arī japāņu televīzijas operatori, kas ieradās, lai izveidotu ipatnēju dokumentālu filmu - Kāzas Latvijā. Bet augusta beigās Rīgā pabija ļoti reprezentabla Kobes ostas darbinieku delegācija. Tās uzmanības centrā bija Rīgas osta kā galapunkts konteineru pārvadājumu līnijai no Japānas caur Krieviju uz Rietumeiropu. Vēl ne tik sen tas bija

"zaļā iela" Japānas eksportam, tādēļ japāņu ostinieki nolēmuši rast iespēju atjaunot šajā jomā sadarbību ar Krieviju, piesaistot tai arī Latviju ar tās ostām. Plaši kontakti ar Japānu izraisījuši rīdziniekos lielu interesi par japāņu valodu, tādēļ nav brīnums, ka jau vairākus gadus Rīgā darbojas japāņu valodas pusaudžu vakara skola "Pegaziņš", kas 1993. gadā pārtapusi par īstu vidusskolu, savukārt Latvijas Universitātes paspārnē dažādās grupās jau desmit gadus japāņu valodu apguva dažāda vecuma intereenti. Bet, sākot ar 1993. gada rudeni, Latvijas Universitātē izveidota divgadīga japāņu valodas koledža.

Latvijas neatkarību Japānas valdība atzina jau 1991. gada septembrī un par tās vēstnieku Latvijā iecēla Naohiro Kumagai, kurš vienlaikus ir arī Japānas vēstnieks Zviedrijā. Kopš tā laika Rīgu apmeklējis gan vēstnieks pats, gan dažāda ranga vēstniecības darbinieki, bet vēstniecība vēl arvien nav izveidota. Rīgā, Valmierā, Daugavpilī, Ogrē un citur strādājuši japāņu inženiertehniskie speciālisti, piedaloties Japānā iegādāto ražošanas iekārtu montēšanā. Sevišķi uzteicama Latvijas Zinātņu akadēmijas Organiskās sintēzes institūta ilggadīgā sadarbība ar japāņu farmakoloģijas uzņēmumu "Taino", ieviešot Japānas tirgū šā institūta izstrādāto pretvēža preparātu "Ftorafurs". Šī sadarbība devusi lielus panākumus zinātnes attīstībā un slimnieku atveseļošanā, kā arī prāvus materiālos ienākumus. Pašreiz šādu kooperāciju ar japāņu medikamentu ražotājiem turpina Latvijas valsts uzņēmums "Grindex".